

AKERSHUSSTATISTIKK

2/2014

TILGJENGELIGHETSATLAS
FOR AKERSHUS

Forord

I dette temaheftet i serien Akershusstatistikk gis det en framstilling av hvilke muligheter befolkningen har til å ta seg fram til ulike tjenestesteder i Akershus til fots, med sykkel eller med bil. Utgangspunktet for framstillingene er analyser av geografisk refererte data. Analysene bygger på befolkningsfordelingen i kommunene i Akershus. Datagrunnlaget er den folkeregistrerte befolkningen slik den fordelte seg i ruter på 250 meter ganger 250 meter i juni 2013.

Tilgjengelighetsatlasen er begrenset til framstillinger knyttet til de tjenestetypene innbyggerne selv angir at det er viktig at de har god tilgjengelighet til i hverdagen: dagligvarebutikker, apotek, legekontor, legevakt, banktjenester, posttjenester og polititjenester. I tillegg vises befolkningens tilgjengelighet til viktige områder for fysisk aktivitet og friluftsliv i og nær byer og tettsteder. Tilgang til slike grøntområder har en viktig funksjon for fysisk velferd. Framstillingene er gjort i 15 ulike kart – derav betegnelsen atlas.

Tilgjengelighet kan også knyttes til andre forhold som er viktige for befolkningens sosiale velferd, så som geografisk nærhet til familie, slekt og venner. Dette er forhold som ikke dekkes av tilgjengelighetsanalysene i dette atlasen.

Dette kunnskapsgrunnlaget kan anvendes av politikere og planleggere før det tas beslutninger i ulike lokale saker. Beslutningene kan være knyttet til lokalisering av nye boligfelt, endringer i transportsystemet, eller for å vurdere opptaksområdet til ulike offentlige og private tjenester. For den enkelte innbygger kan dette enkle atlasen også brukes som drøftingsgrunnlag, samt for å få større forståelse for variasjonen i lokal tilgjengelighet for ulike former for handel og tjenesteyting i og utenfor by- og tettstedsområdene i Akershus.

Vi håper framstillingene kan spore til gode diskusjoner om bærekraftig by- og tettstedsutvikling, og hvordan sentrumsområder kan gjøres mer relevante for innbyggerne.

Oslo, 7. april 2014

Tron Bamrud
fylkesrådmann

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Den geografiske inndelingen av Akershus	7
Kapittel 2. Om tilgjengelighet	9
Kapittel 3. Om geografisk tilgjengelighet	12
Hva er 'normal gangavstand'?	12
Hva er 'normal sykkelavstand'?	14
Kjøreavstander med bil	14
Kapittel 4. Metodebeskrivelse - hvordan er tilgjengeligheten beregnet	15
Kapittel 5. Befolkningens tilgjengelighet til viktige tjenestepunkter	16
Dagligvarebutikker	16
Legevakt	19
Fastlege/legekontor	22
Apotek	25
Posttjenester	28
Banktjenester	30
Polititjenester	32
Befolkningens tilgjengelighet til viktige tjenester i de ulike delregionene	34
Kapittel 6. Tettstedsbefolkningens tilgjengelighet til anlegg/områder for fysisk aktivitet og friluftsliv	36
Rekreasjonsareal	37
Nærturterreng	39

Kapittel 1. Den geografiske inndelingen av Akershus

De 22 kommunene i Akershus deles vanligvis inn i fire ulike delregioner – Follo, Asker/Bærum (tidligere også omtalt som Vestområdet), Nedre Romerike og Øvre Romerike. Follo består av kommunene Vestby, Ski, Ås, Nesodden, Frogn, Oppegård og Enebakk. Nedre Romerike består av kommunene Lørenskog, Nittedal, Rælingen, Skedsmo, Fet, Sørum og Aurskog-Høland. Øvre Romerike består av kommunene Gjerdrum, Nannestad, Hurdal, Ullensaker, Eidsvoll og Nes.

Kart 1: Den geografiske inndelingen av Akershus

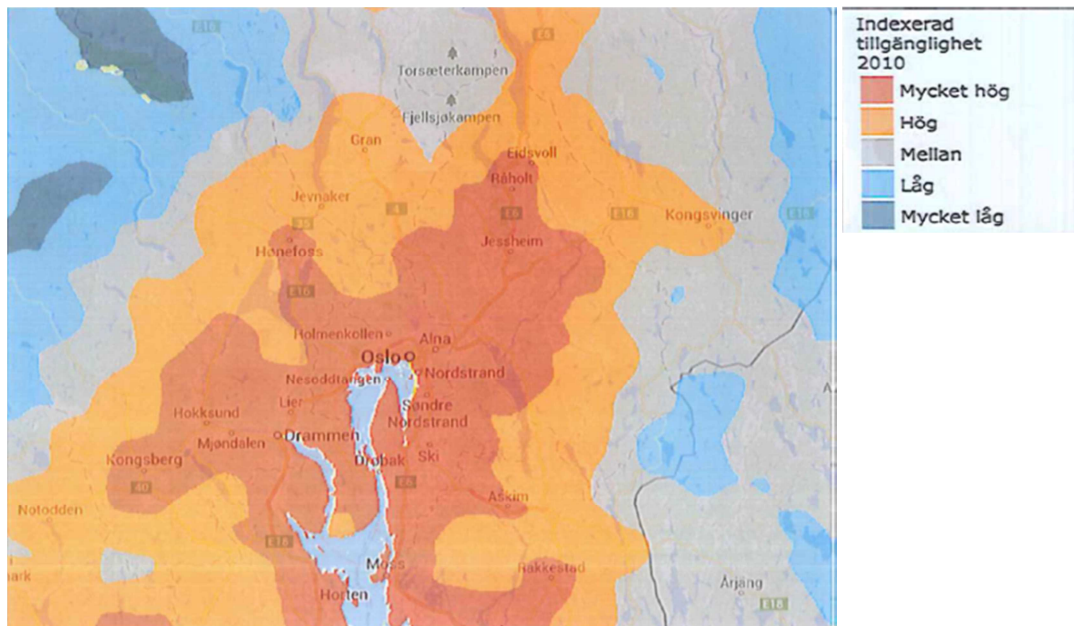
Alle kommunene i Akershus er en del av den funksjonelle Osloregionen. Bærum, Oslo, Lørenskog og Skedsmo er den mest integrerte delen av denne bo-, arbeidsmarkeds- og serviceregionen og utgjør selve kjerneområdet i Osloregionen.

Foruten kommunene i Oslo og Akershus omfatter Osloregionen også kommunene Røyken og Hurum i Buskerud, Lunner og Gran i Oppland og Hobøl, Spydeberg og Rømskog i Østfold. Den funksjonelle Osloregionen har ikke blitt utvidet med flere kommuner etter år 2000. Osloregionen utvikler seg altså for øyeblikket gjennom regional *fortetting*, ikke gjennom regional *forstørring*.

I presentasjonen i atlasen blir de fleste tilgjengelighetsdata presentert på kommunenivå. Der det er naturlig blir tilgjengelighetsdata også presentert på delregionnivå, det vil si samlet for kommunene i henholdsvis Follo, Asker/Bærum, Nedre Romerike og Øvre Romerike.

Kart 2 viser at flere av kommunene i Akershus ligger innenfor Oslo tettstedsområde, og har god tilgjengelighet til Oslo indre by. Tilgjengeligheten til det funksjonelle sentrumsområdet i Oslo by varierer i ulike deler av Akershus. De aller fleste kommunene i Akershus har til dels svært god tilgjengelighet til dette sentrumsområdet. I Akershus er det på et generelt, overordnet nivå grenseområdene mot Sverige, i Aurskog-Høland, som har dårligst tilgjengelighet til senterområdet Oslo:

Kart 2: Indexert tilgjengelighet i hovedstadsregionen 2010

Kilde: Tillväxtanalys 2010

Kapittel 2. Om tilgjengelighet

Å ha god tilgang til ulike tjenester er en viktig forutsetning for regional vekst og utvikling.¹ For at den enkelte skal kunne dra nytte av tjenestene kreves det imidlertid at de er tilgjengelige – både i tid og rom. Hvorvidt en tjeneste betraktes som tilgjengelig avgjøres av den enkelte innbyggers eller virksomhets behov og preferanser, eller muligheter og evne til å utnytte ulike former for tjenester.

Tilgjengelighet betyr ulike ting i forskjellige sammenhenger. En vel utbygd trafikk-infrastruktur og gode kommunikasjonsmuligheter er en grunnleggende forutsetning for høy mobilitet og muligheter for å pendle mellom bosted og arbeidssted. For en person med fysiske funksjonshindringer kan god mobilitet dreie seg om hvorvidt offentlige miljøer er tilpasset deres forutsetninger, for eksempel at det er mulig å ta seg fram eller å komme seg til en butikk for å handle dagligvarer. God tilgjengelighet kan også innebære at det er mulig å benytte seg av ulike offentlige tjenester ikke alt for langt vekk fra boligen.

Utover den fysiske tilgjengeligheten til ulike tjenester kan det også stilles krav til tjenestenes kvalitet. Kvaliteten kan være knyttet til åpningstider, bredden i det tilgjengelige tjenestespekteret og hvordan tjenestene kan tas i bruk. Er det for eksempel mulig for en med funksjonshindre å benytte seg av tjenesten? Skjer postombæring på en slik tid av døgnet at bedrifter kan anvende seg av dem? Lang saksbehandlingstid kan gjøre at enkelte tjenester oppleves som å være av dårlig kvalitet, selv om tjenesten tilbys i nærområdet eller er tilgjengelig via internett. Tilgjengelighet er derfor et mangefasettert begrep, avhengig av hvilke aspekter som legges i det i hvert enkelt tilfelle. Dette gjelder både for enkeltpersoner så vel som for virksomheter.

Mange tjenester i dagens samfunn fordrer ikke at brukeren er fysisk til stede for at de skal kunne benyttes. Tjenestene kan anvendes via internett, telefon eller andre tekniske hjelpemidler. Andre tjenester kan kreve at brukeren er fysisk til stede for at den skal kunne benyttes. Brukerne eller kundene må kunne forflytte seg fysisk til et sted hvor tjenesten tilbys, det være seg en arbeidsplass, en butikk, en skole eller et legekontor. Fysisk tilgjengelighet kan henge sammen med geografisk avstand, men kan også gjøres avhengig av hva slags ressurser den enkelte disponerer for å redusere virkningen av fysisk avstand gjennom bruk av ulike transportmidler eller høy betalingsevne.

I forhold til handel og offentlig og privat tjenesteyting er det særlig tilgjengeligheten til noen utvalgte vare- og tjenestesteder det er vanlig å trekke frem som særlig sentrale for den enkelte innbygger:

- dagligvarer
- drivstoff (bensin, diesel, bioetanol, hydrogen, naturgass osv.)
- apotek/legemidler
- legekontor/helsestasjoner

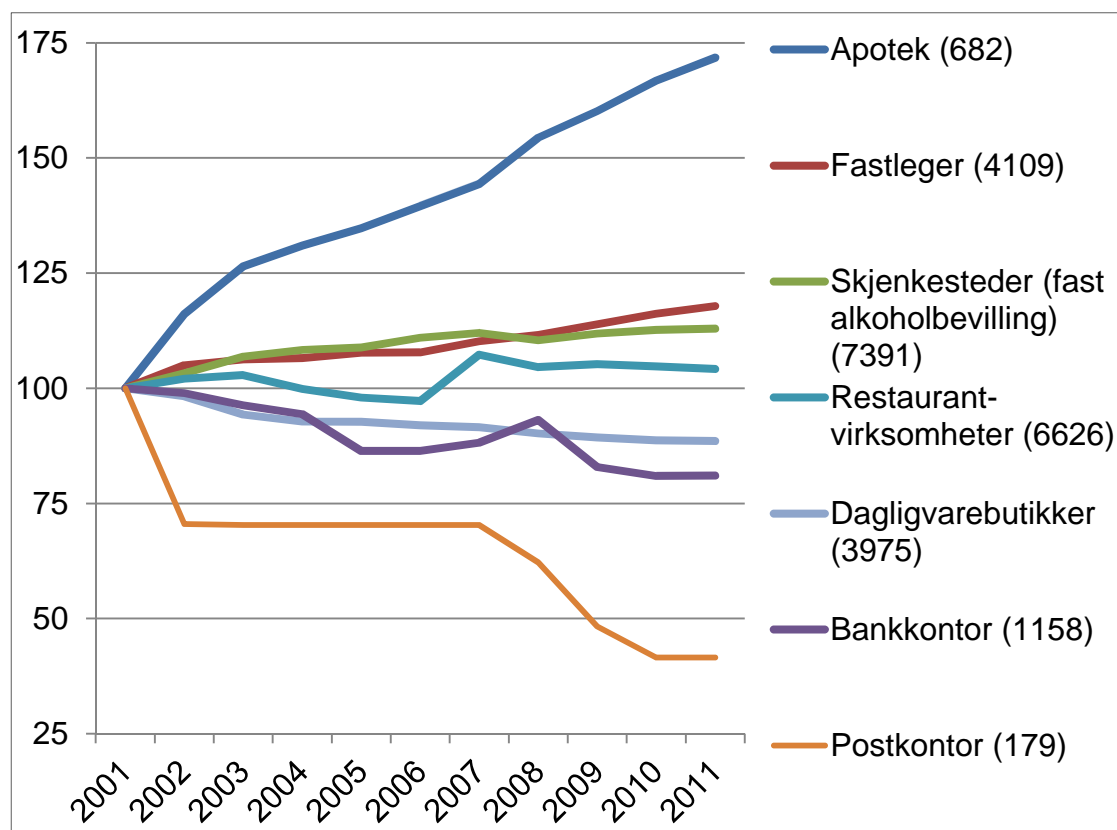
¹ Dette avsnittet bygger på en framstilling i det svenske Tillväxtverkets utredning: Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service (2009).

- posttjenester
- betalingstjenester/uttaksautomater
- kommunale kontor/tekniske tjenester
- barnehager
- grunnskoler

En publikumsundersøkelse som Hordaland fylkeskommune gjennomførte i 2013 viste at innbyggerne rangerte tilgjengeligheten til dagligvarer, apotek, legekantor/legevakt, posttjenester og tannlege som særlig viktig (AUD-rapport nr. 1/13, Spørjeundersøking om sentrumsområde). Det er mindre viktig med god tilgjengelighet til handelsplasser og tjenestepunkter som bare anvendes unntaksvis, eller som er av mindre betydning for alminnelig velvære i en akutt situasjon.

Siden årtusenskiftet har antallet tjenestepunkter utviklet seg svært forskjellig for ulike former for handel og tjenesteyting i Norge. Fra 2001 til 2011 økte befolkningen i Norge med 9,3 prosent. Figur 1 viser den indekserte utviklingen i antallet tjenestesteder (butikker eller registrerte virksomheter) i Norge for noen av de viktige handels- og tjenesteformene som er nevnt over i den samme tidsperioden. I tillegg viser figuren utviklingen i antallet serverings- og skjenkesteder. Serverings- og skjenkestedene er ikke tjenestetilbud som innbyggerne mener er svært viktige for egen del, men de bidrar til den generelle opplevelsen av levende nærområder. For den indekserte utviklingen er 2001-nivået er satt til 100.

Figur 1: Utviklingen i antall tjenestesteder i Norge for utvalgte former for handel og tjenesteyting 2001-2011. Samlet antall tjenestesteder 2011 i parentes.

Kilde: egen sammenstilling basert på data fra SSB, NILF, Finansnæringens Hovedorganisasjon, SIRUS og Helsedirektoratet. Restaurantvirksomheter: antall registrerte *bedrifter*. Økningen i antall restaurantvirksomheter 2006-2007 skyldes omlegging av SSBs næringsstatistikk.

Figuren viser at det har vært en relativt sterk vekst i antall apotek i Norge fra 2001 til 2011. Antallet fastleger og skjenkesteder har også holdt tritt med befolkningsutviklingen i Norge i denne tidsperioden. Det var derimot en kontinuerlig nedgang i det samlede antallet dagligvarebutikker, antallet bankkontor og antallet postkontor i Norge fra 2001 til 2011. I 2011 var det til sammen 7 391 skjenkesteder i Norge, men kun 179 postkontor.

Nedgangen i antallet bankkontor og postkontor i Norge kompenseres delvis av at det har kommet til nye distribusjonsformer for de vanligste post- og banktjenestene, samt av ny kommunikasjonsløsninger (nettbank, mobilapplikasjoner, Post i Butikk). Mens antallet minibanker i Norge holdt seg noenlunde konstant rundt 2 150 gjennom hele tiårsperioden 2001-2011, økte forekomsten av PiB (Post i Butikk) fra 1 146 slike tjenestesteder i 2002 til cirka 1 400 tjenestesteder i 2014.

På 1990- og 2000-tallet har liberaliseringer i markedene for omsetning av alkohol og legemidler ført til at det er opprettet en rekke nye utsalgssteder. Vinmonopolet hadde for eksempel 112 butikker i Norge i 1996, men hele 289 butikker i 2013. Den nye norske apotekloven ble innført i 2001, og dette sammenfaller med startskuddet for sterk vekst i antall nye apotekutsalg i Norge.

Samlet viser dette at sammensetningen av det totale antallet tjenestesteder for ulike former for handel og tjenesteyting til landets befolkning er under stadig omdanning, og at denne strukturendringen også bidrar til å endre befolkningens geografiske tilgang til ulike former for handel og tjenesteyting lokalt og regionalt.

Kapittel 3. Om geografisk tilgjengelighet

Tilgjengelighet handler om evnen/muligheten et individ har for å tilegne seg/ forflytte seg til et bestemt handels- eller tjenestested for å skaffe seg eller forbruke et bestemt gode. Med en slik forståelse av begrepet må vi ta hensyn til enkeltmenneskers atferd og vurderinger: 'Hvor befinner varen eller tjenesten seg? Og hvordan kommer jeg dit, slik at jeg får tilgang til den?' Dermed tar vi utgangspunkt i hvordan transportsystemet er utformet, og hvor ulike handels- og tjenestevirksomheter er lokalisert i forhold til individets bosted.

Tilgjengelighet er sammensatt av to romlige faktorer: avstand (fysisk distanse) og mobilitet (ved hjelp av distanseovergrepene hjelpemidler). Tilgjengelighet blir i stadig sterkere grad et spørsmål om *valg av reisemiddel*, og i stadig mindre grad et spørsmål om hva som er den fysiske *avstanden* til reisemålet. Lokal tilgjengelighet kan derfor bli definert ut fra om den enkelte innbygger velger eller kan forflytte seg til ulike tjenestesteder ved hjelp av gange, sykkel, kollektivtransport eller bruk av privatbil.

I samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging kan målsettingene for god lokal utvikling være

- å styrke eksisterende tettsteds- og bysentre,
- å unngå en utvikling som fører til unødvendig by- og tettstedsspredning,
- å bidra til effektiv arealbruk og miljøvennlige transportvalg, og derigjennom
- å motvirke økt bilavhengighet og redusert tilgjengelighet for den delen av befolkningen som ikke disponerer bil

En forutsetning for å nå disse målsettingene er at befolkningen og næringslivet har tilgang til viktige tjenestefunksjoner. Mot en slik bakgrunn er det viktig å ha definert hva som menes med begreper som 'innenfor gangavstand', 'innenfor sykkelavstand' og at et tjenestepunkt eller tjenestested har 'god kollektivtilgjengelighet'.

I denne omgang definerer vi ikke tjenestepunktene kollektivtilgjengelighet, men begrenser oss til å gi en drøfting av hvordan begreper som 'innenfor gangavstand', 'innenfor sykkelavstand' og 'innenfor 5 minutters – 15 minutters kjøretid med bil' kan operasjonaliseres.

Hva er 'normal gangavstand'?

Hva som er 'normal' gangavstand varierer mellom ulike grupper i befolkningen, og dette påvirker hvordan enkeltpersoner vurderer hva som er overkommelig, normal gangavstand. Tar man hensyn til subjektive faktorer, vil det for eksempel være nødvendig å definere gangavstand som en kortere avstand i områder med stort innslag av eldre befolkning, enn i områder med et stort innslag av unge småbarnsforeldre og/eller studenter. Et ytterligere kompliserende element er at den subjektive evnen til å bedømme fysisk avstand også varierer med alderen.

Ser vi bort fra slike subjektive og kognitive begrensninger, så er gangavstand et begrep som i internasjonal faglitteratur kan dekke alle slags avstander på mellom 300 og 800 meter. Men reisemålet kan i seg selv ha betydning. En portugisisk studie som baserer seg på intervjuer med nesten 15 000 personer har vist at det som oppfattes som å være innenfor 'rimelig' gangavstand også vil avhenge av hva som er formålet med en bestemt reise. Gitt en viss avstand er enkeltpersoner mer villige til å ta beina fatt til for å begi seg til et offentlig kontor enn for å bevege seg til en bussholdeplass. Og (unge) fotgjengere som skal på nattklubb har en større bevegelsesradius enn (eldre) besøkende som ønsker å begi seg til en kafè.

Tabell 1 bekrefter at enkeltindivider er mer villige til å gå over større avstander for å besøke et tilbud de benytter seg av sjeldnere, enn de er til å gå langt for å benytte seg av et handels- eller tjenestetilbud de benytter ofte eller som er viktig for deres egen helse.

Tabell 1: Gjennomsnittlig vurdering av hva som er 'nært' og 'fjernt' - innen kort og stor gangavstand til ulike tjenestetilbud*

Type tjenestetilbud	Gjennomsnittlig vurdering av hva som er 'kort' avstand (meter)	Gjennomsnittlig vurdering av hva som er 'stor' avstand (meter)	Antall respondenter
SAMLET	550	1250	14882
Bussholdeplass	400	1000	1195
T-banestasjon	500	1100	1125
Togstasjon	575	1200	1177
Minibank	400	950	1222
Dagligvarebutikk	450	1050	898
Supermarked	525	1225	1101
Frisør	525	1200	569
Legekantor	550	1300	910
Apotek	450	1100	982
Bankkontor	500	1200	622
Offentlig tjenestesentral	650	1400	582
Kino	750	1650	400
Kafeteria	400	1025	825
Bar/nattklubb	925	1825	305

*: Respondentene anga kort og stor avstand i minutter gange. Avstand omregnet til meter med utgangspunkt i rolig gangfart (4 km/timen) av Akershus fylkeskommune.

Kilde: T. Eiró, L. M. Martinez og J. M. Viegas (2011), *A new approach to model distance-decay functions for accessibility and transport studies*. Presentasjon ved WSTLUR-konferansen (World Symposium on Transport and Land Use Research) 28-30. juli 2011 i Whistler, Kanada.

Gangavstanden kan regnes enten i luftlinje, eller som faktisk avstand som tilbakelegges langs veinettet. Som en tommelfingelregel er det vanlig å angi at faktisk tilbakelagt avstand mellom to punkter A og B på bakken vil være 30 prosent lengre enn avstanden mellom A og B målt i luftlinje.

Mot en slik bakgrunn kan normal gangavstand for alle praktiske formål settes til 650 meter +/- 100 meter, målt som distanse på bakken. Dette tilsvarer 500 meter i luftlinje. En distanse på 1000 meter på bakken vil på samme måte tilsvare en avstand på 750 meter i luftlinje.

Hva er 'normal sykkelavstand'?

De norske reisevaneundersøkelsene viser at når handlereisen overstiger seks kilometer, så er det nesten ingen som velger sykkel som reisemiddel (RVU 2005). Seks kilometer kan altså settes som en midlertidig, øvre grense for hva som kan være 'normal sykkelavstand' for handels- og servicereiser.

Internasjonale undersøkelser har vist at 'normal sykkelavstand' også vil avhenge av reisens formål. Personer er villige til å sykle over lengre avstander (30-60 minutter) om formålet med sykkelturen er knyttet til skole eller arbeidsplass. Normal sykkelavstand er betraktelig kortere (10-15 minutter) om hensikten med reisen er knyttet til handel eller service, eller til fritidsaktiviteter.²

I Danmark blir normal sykkelavstand ofte satt til et kvarters sykkeltid. Dette blir i Danmark omregnet til en avstand på fire kilometer. Dette korresponderer med rolig sykling (med en hastighet på 15 - 20 km/t). I det danske miljøministeriets Redegørelse for detailhandelsplanlægning 2011 er derimot normal sykkelavstand satt til to kilometer (8 – 10 minutters sykling).

I Norge vil det være nødvendig å justere 'normal sykkelavstand' for norsk topografi, slik at normal sykkelavstand justeres nedover i forhold til danske måltall. I dette atlasen velger vi å sette normal sykkelavstand til 1 500 meter i luftlinje. Med tilsvarende korleksjon som for gange, kan dette avrundes til 2 kilometer tilbakelagt distanse på bakken (1 500 meter + 30 prosent).

Kjøreavstander med bil

I beregningene av kjøreavstander med bil har vi foretatt forenklede avrundinger. Vi har foretatt en gradvis oppjustering av gjennomsnittshastigheten, avhengig av samlet kjøretid:

- For fem minutters kjøreavstand har vi antatt at hastigheten er 30 km/t. Dette tilsvarer fartsgrensen i tettbygd strøk nær skoler/boligområde.
- For 10 minutters kjøreavstand har vi antatt at hastigheten de første fem minuttene er 30 km/t, mens de siste fem minuttene er 40 km/t.
- For kjøreavstander på mer enn 10 minutter har vi antatt at hastigheten etter 10 minutters kjøretid settes til 50 km/t. Dette tilsvarer fartsgrense i tettbygd strøk.

Med denne forenklede antakelsen settes kjøreavstanden for fem minutters bilkjøring til 2 500 meter, kjøreavstanden for 10 minutters bilkjøring til 5 750 meter, og kjøreavstanden for et kvarters bilkjøring til 10 000 meter.

Disse kjøreavstandene gjenspeiler bilkjøring i tettbygde strøk. For ferdsel på motorvei, samt for utrykningskjøretøyer, vil disse kjøreavstandene være i underkant av faktisk tilbakelagt distanse.

---

² Se for eksempel M. Iacono m.fl. (2008), Access to destinations: How close is close enough? Rapport fra Hubert H. Humphrey Institute of Public Affairs ved Universitet i Minnesota (mai).

Kapittel 4. Metodebeskrivelse - hvordan er tilgjengeligheten beregnet

---

Befolkningsdata på 250 x 250 meters rutenett for Akershus fylke ligger til grunn for tilgjengelighetsanalysene. Dataene er fra Statistisk Sentralbyrå 2013, og inneholder totalt antall bosatte innenfor hver rute.

Det ble innhentet oversikter over forretningsadressene til forskjellige tjenestepunkter (dagligvarebutikker, apotek, fastlegekontor, lensmannskontor, postkontor/Post i Butikk, bankkontor med videre). Koordinatene for de ulike handels- og tjenestestedene ble bestemt ved hjelp av regionenes / kommunenes web-kartløsninger, som for eksempel finnes på www.snrkart.no.

Det ble innledningsvis gjennomført en bufferanalyse på handels- og tjenestepunktene for hver enkelt handelsform eller tjenesteform med en bufferavstand på 500 meter i luftlinje (approksimasjon for normal gangavstand), 1 500 meter i luftlinje (approksimasjon for normal sykkelavstand), og 2 500 meter, 5 750 meter, og 10 000 meter i luftlinje (approksimasjoner for 5 minutter, 10 minutter og 15 minutters kjøretid med personbil). Ved å bufre radiært ut fra ett eller flere handels- og tjenestepunkt blir det dannet et sirkelformet tjenesteområde, som eventuelt overlapper med tjenesteområdet til andre handels- og tjenestepunkter i nabolaget til et sammenhengende buffer.

De ulike bufrene ble deretter klippet mot befolkningsdatasettet. Det ble dannet nye areal som inneholdt befolkningsdata for de rutene som lå innenfor hver enkelt buffer. Til slutt ble det kjørt sammendrag (*summary statistikk*) for å finne ut hvor mange personer som tilsammen bodde innenfor de ulike arealene/bufferne. I de tilfellene hvor befolkningsruter ble liggende både utenfor og innenfor bufferet, ble som hovedprinsipp ruter regnet som innenfor bufferet hvis minst halvparten av arealet av befolkningsruten lå innenfor bufferet.

For innbyggernes tilgjengelighet til *polititjenester* er det gjennomført en egen nettverksanalyse. Dette betyr at det ut fra sammenlagt kjøretid fra ett eller flere tjenestepunkter (politikontor/lensmannskontor) er målt ulike avstander ved å følge veinettet ut fra tjenestepunktet. Når alle veilenker innenfor en viss kjøretid ut fra tjenestepunktet er registrert dannes det et tilgjengelighetsområde (se kart 13).

Kapittel 5. Befolkningens tilgjengelighet til viktige tjenestepunkter

---

Innbyggernes tilgjengelighet til viktige tjenestepunkter er avgrenset til kartlegginger av den *fysiske* tilgjengeligheten til befolkningens nærmeste handels- eller tjenestepunkt. For enkelte vare- og tjenestetyper kan befolkningen skaffe seg varer gjennom netthandel (ikke-reseptpliktige legemidler), eller via enkle nett- eller automattjenester (telefonapplikasjoner, nettbank, minibank). Vi ser bort fra disse komplementære måtene å skaffe seg tilgang til varer og tjenester på, siden teknologibruken i seg selv kan utgjøre en hindring for deler av befolkningen.

Dagligvarebutikker

Alle fylker, unntatt Oslo og Akershus, har hatt en absolutt nedgang i antallet dagligvarebutikker på 2000-tallet. Veksten i befolkningsutviklingen i Oslo og Akershus har vært større enn butikkveksten. Andelen store dagligvarebutikker er samtidig blitt større, også i Akershus. I 2010 var 17 prosent av dagligvarebutikkene i Akershus større enn 1 000 m², mens bare to prosent av dagligvarebutikkene i Akershus var mindre enn 100 m². I Akershus er det 2 000 innbyggere per dagligvarebutikk, mens det ellers i landet (utenom Oslo) er betraktelig færre innbyggere per dagligvarebutikk.

I løpet av de siste tiårene har dagligvarebutikkene fått et stadig større tjenesteinnhold. De har blitt viktigere både som medisinsalg, for formidling av posttjenester og for muligheter for kontantuttak. Dagligvarebutikkens ofte lange åpningstider bidrar til å øke tilgjengeligheten til disse basistjenestene. En rekke nettbutikker har dessuten etablert samarbeidsavtaler med dagligvarekjedene, slik at varer som bestilles og kjøpes på internettet kan hentes i dagligvarebutikken.

Etter hvert som dagligvarebutikkene får flere basistjenester blir det stadig viktigere å sikre at befolkningen har tilgang til dagligvarebutikker i sitt eget nærmiljø. Merkurprogrammet er Kommunal- og moderniseringsdepartementets program for å utvikle og styrke butikker i distrikts-Norge. I 2013 ga Merkurprogrammet støtte til 214 dagligvarebutikker i Norge, hvorav to dagligvarebutikker i Akershus – en i Fet og en i Aurskog-Høland.

SIFO-undersøkelser viser at selv om flere har tilgang til bil, har ikke andelen som bruker bil til dagligvarekjøp gått opp fra 1997 til 2011. En handlevaneundersøkelse som Oslo Handelsstands Forening gjennomførte i Osloregionen i 2013 viste at 58 prosent går for å handle dagligvarer, mens 52 prosent bruker bil. Bare ni prosent bruker buss og fem prosent sykkel.

Kart 3 og 4 tar utgangspunkt i dagligvarebutikker som tilhører de fem største paraplykjedene i Norge (Norgesgruppen, Coop, Rema 1000, Ica og Bunnpris). Dette utgjør >99,9 prosent av alle dagligvarebutikker i Norge.³

---

³ I butikkutvalget inngår ikke convenience-konsepter (7-Eleven, Deli di Luca etc.), bensinstasjoner, storkiosker og liknende.

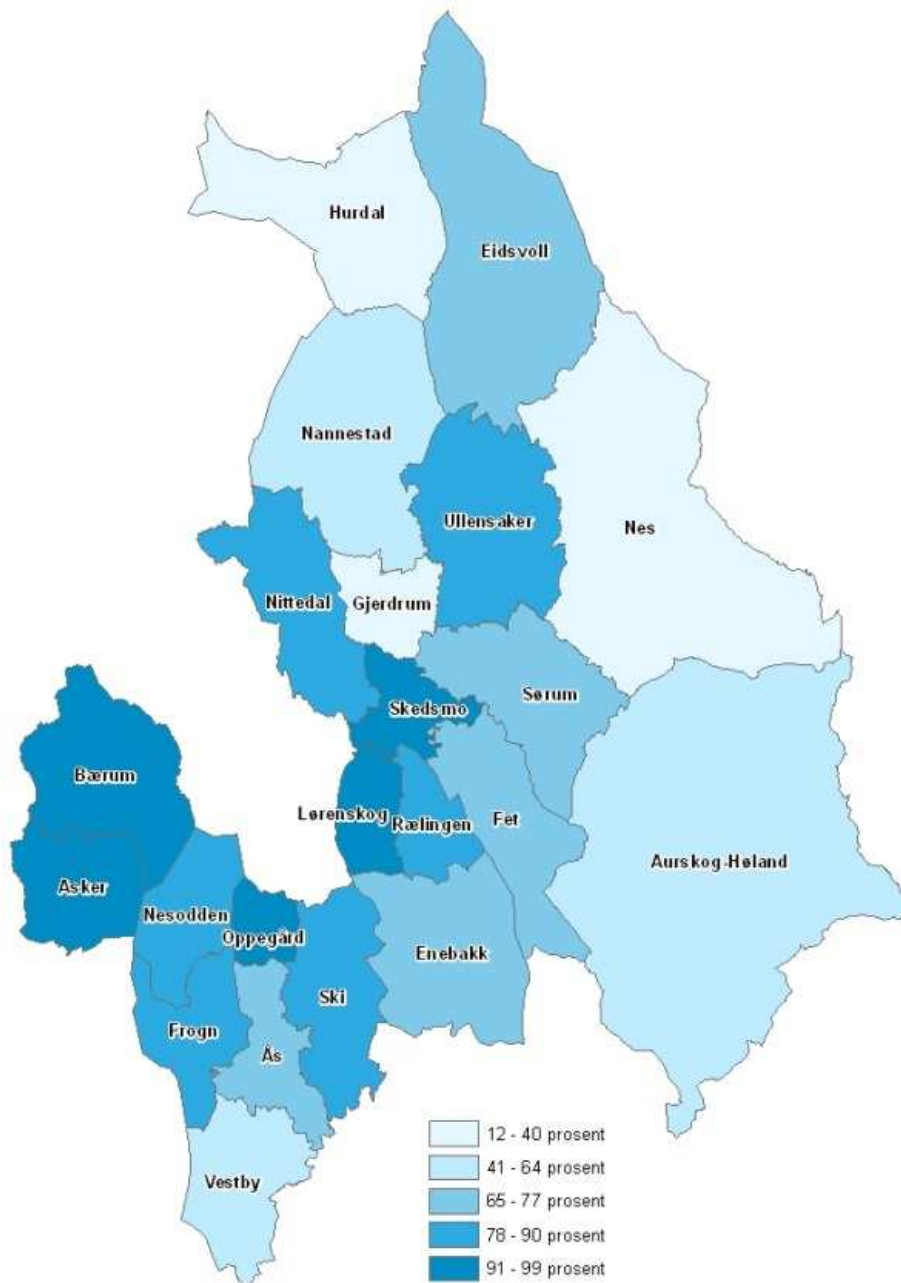
I kommunene i Akershus varierer andelen av befolkningen som bor innen gangavstand til en slik dagligvarebutikk fra seks prosent (Nes) til 79 prosent (Rælingen). Per juni 2013 bodde 52 prosent av befolkningen i Akershus i gangavstand fra nærmeste dagligvarebutikk. De tettest befolkede kommunene trakk opp andelen, og 13 av de 22 kommunene hadde en andel som ligger under dette.

Kart 3: Andel av befolkningen som bor i gangavstand fra nærmeste dagligvarebutikk (2013)

Kart 4 viser at andelen av befolkningen som bodde i sykkelavstand fra nærmeste dagligvarebutikk varierer fra 12 prosent (Nes) til 99 prosent (Bærum, Lørenskog). I Akershus totalt bodde 85 prosent av befolkningen i sykkelavstand fra nærmeste dagligvarebutikk. Data for alle kommuner i Akershus blir gitt i tabell 6, til slutt i atlasen.

Kart 4: Andel av befolkningen som bor i sykkelavstand fra nærmeste dagligvarebutikk (2013)

Legevakt

På helseområdet skiller vi mellom to typer tjenester – legevakt (akuttjenester) og fastleger. Legevaktene tilbyr hjelp ved akutte sykdommer og kriser. Det er vanlig at kommuner samarbeider om et felles legevakttilbud. I Akershus har kommunene organisert seg om ti ulike legevakttjenester (se tabell 2). Flere av kommunene har sin egen legevakttjeneste, mens de sju kommunene i Follo deler en felles legevakttjeneste. I tillegg til de kommunale legevaktene er det en egen skadelegevakt på Akershus universitetssykehus (Ahus) i Lørenskog. Enkelte av kommunene i Akershus har legevaktsamarbeid med kommuner i Østfold.

Tabell 2: Kommunale legevakter i Akershus

Legevakt	Samarbeidende kommuner
Eidsvoll	Eidsvoll
Jessheim	Gjerdrum, Nannestad, Ullensaker, Hurdal
Nes	Nes
Aurskog-Høland	Aurskog-Høland, Rømskog
Nedre Romerike	Enebakk, Fet, Lørenskog, Skedsmo, Rælingen
Sørum	Sørum
Nittedal	Nittedal
Asker/Bærum	Asker, Bærum
Follo	Enebakk, Frogn, Nesodden, Oppegård, Ski, Ås
Mossregionen	Vestby, Moss, Rygge, Råde, Våler

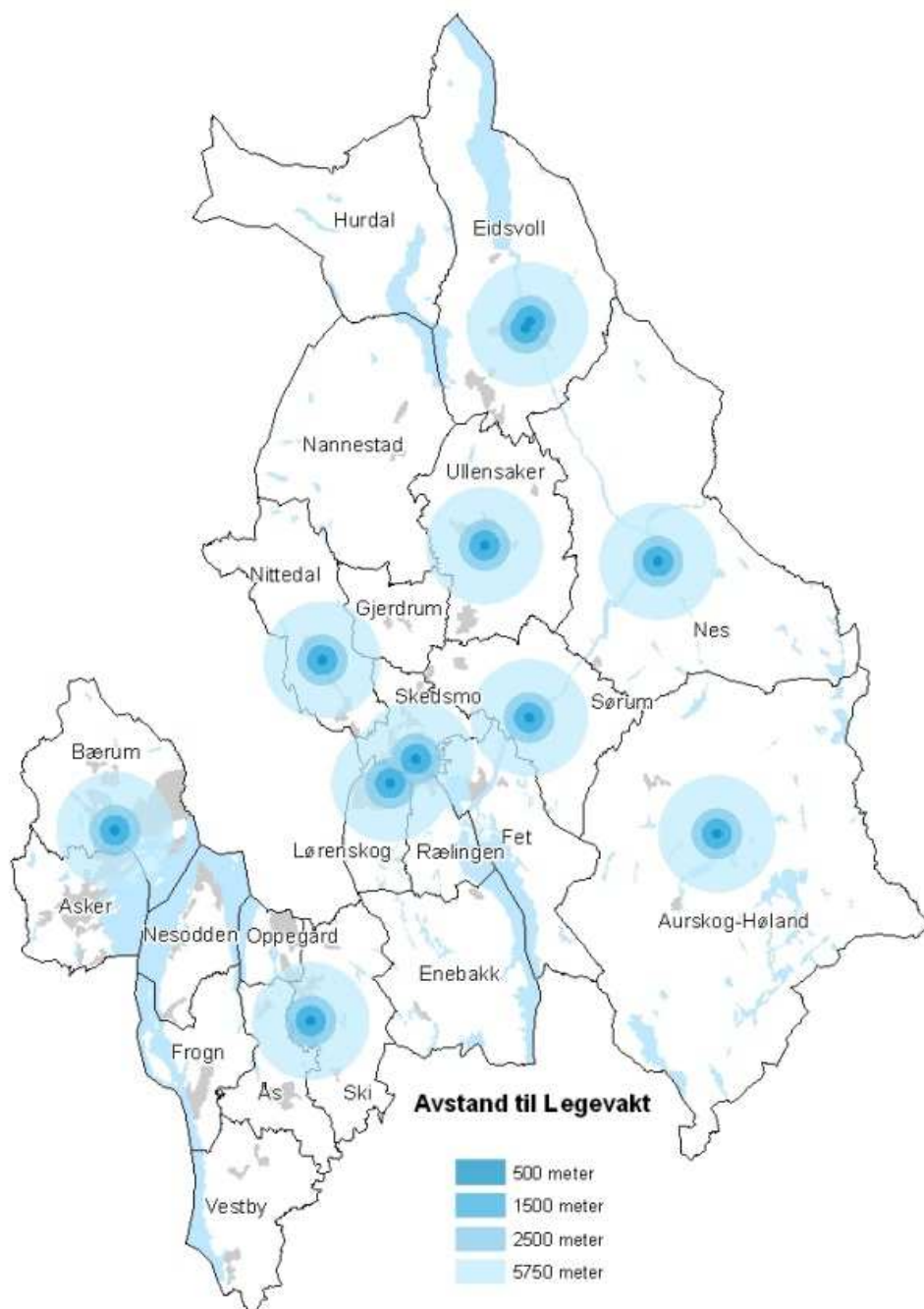
Kilde: helsenorge.no

Enebakk er den eneste kommunen i Akershus som dekkes av flere ulike legevakttjenester. Innbyggerne i Kirkebygda og Ytre Enebakk sogner til Follo legevakt, mens innbyggerne i Flateby sogner til Nedre Romerike legevakt.

Responstid er den tiden det tar fra en nødetat (politi, brannvesen, akuttmedisin) mottar melding om en hendelse til første nødenhet er på stedet. Det er ingen krav til responstid i akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus, men den måles. Det er lagt opp til at ambulansetjenesten bør lokaliseres og organiseres slik at responstiden blir så lav som mulig.

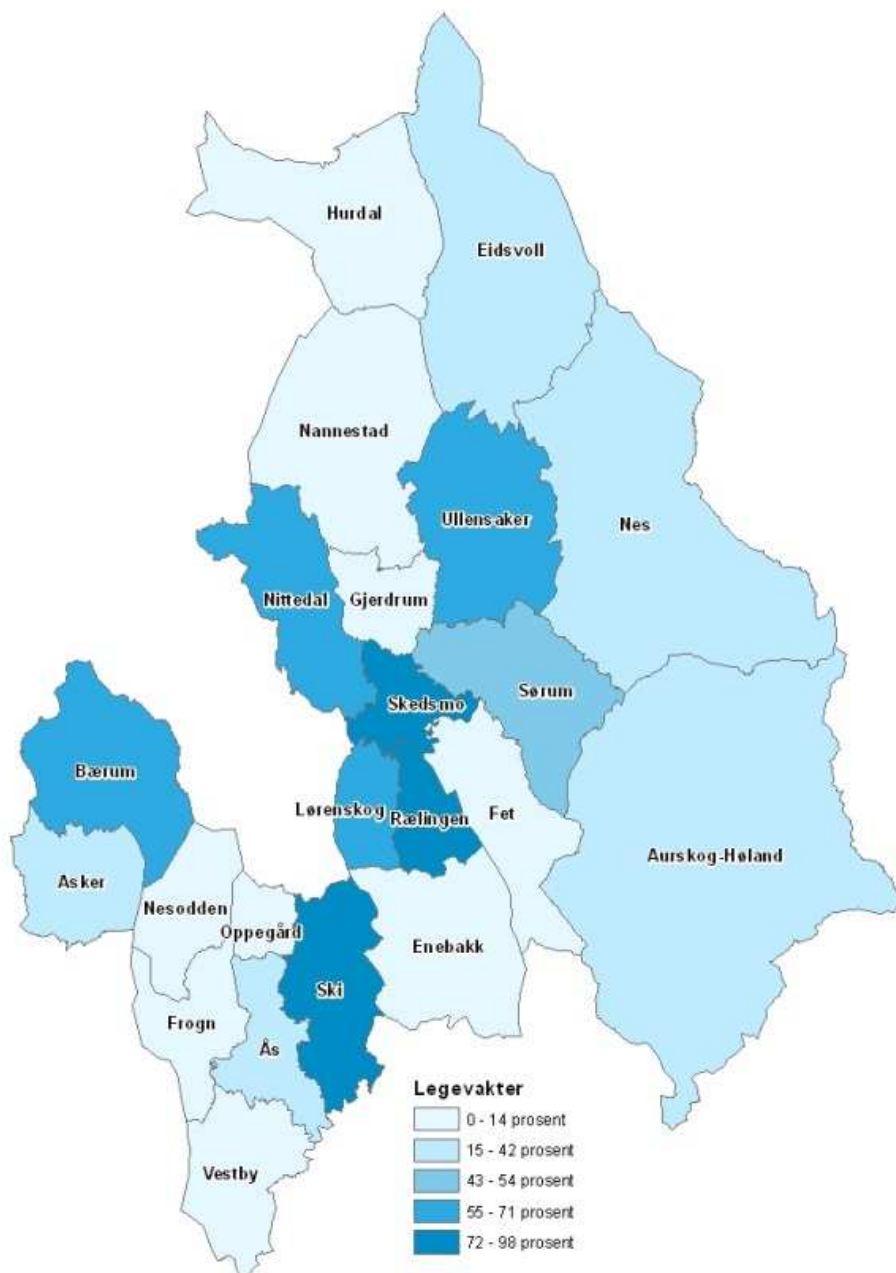
Kart 5 viser områdene som befinner seg i gang/sykkelavstand, eller innenfor henholdsvis 5 minutters og 10 minutters kjøreavstand fra nærmeste legevakt. I kartet er tettsteder markert som grå felt.

Kart 5: Avstand til legevakt (luftlinje, 2013)

Kart 6 angir hvor stor del av befolkningen i den enkelte kommune som er bosatt mindre enn 10 minutters kjøreavstand fra nærmeste legevakt. I Ski, Rælingen og Skedsmo bor mer enn ¾ av befolkningen innenfor 10 minutters kjøreavstand til nærmeste legevakt. I store deler av Follo, og i vestre deler av Øvre Romerike, bor befolkningen mer enn 10 minutters kjøreavstand fra nærmeste legevakt. Vestby kommune er en del av Mossregionens legevakt. To prosent av innbyggerne i Vestby bor innenfor 10 minutters kjøreavstand fra denne legevakten.

Kart 6: Andelen av befolkningen som bor innen 10 minutters kjøreavstand til nærmeste legevakt (2013)

Fastlege/legekontor

Fastlegeordningen er en allmennlegetjeneste som omfatter de fleste som er bosatt i Norge. Kommunene er ansvarlige for å tilby en fastlegeordning, og alle som er bosatt i en norsk kommune har rett til å stå på liste hos en fastlege. Antallet fastlegeavtaler som en kommune kan inngå, er ikke regulert ved lov eller av sentrale myndigheter. Det er vanlig at flere fastleger er samlokalisert i en gruppepraksis med felles venterom/resepsjon (legekontor).

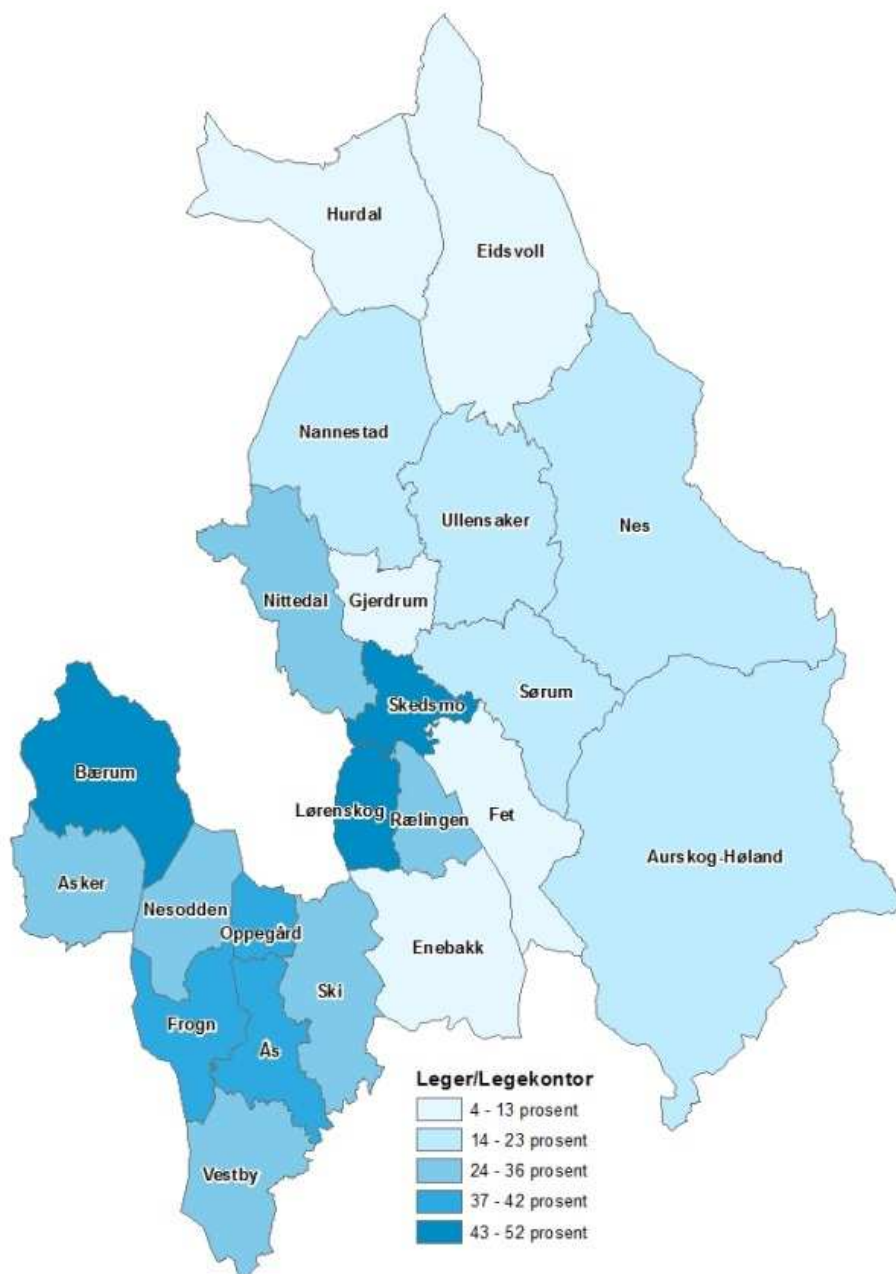
I Akershus er det 1 300 innbyggere per fastlege.

I Akershus bor litt over en tredjedel av befolkningen (35 prosent) innenfor gangavstand til nærmeste fastlege/legekontor. I delregionene er andelen høyest i Asker/Bærum (41 prosent) og minst på Øvre Romerike, hvor bare litt over hver sjettede innbygger (17 prosent) bor i gangavstand til nærmeste fastlege.

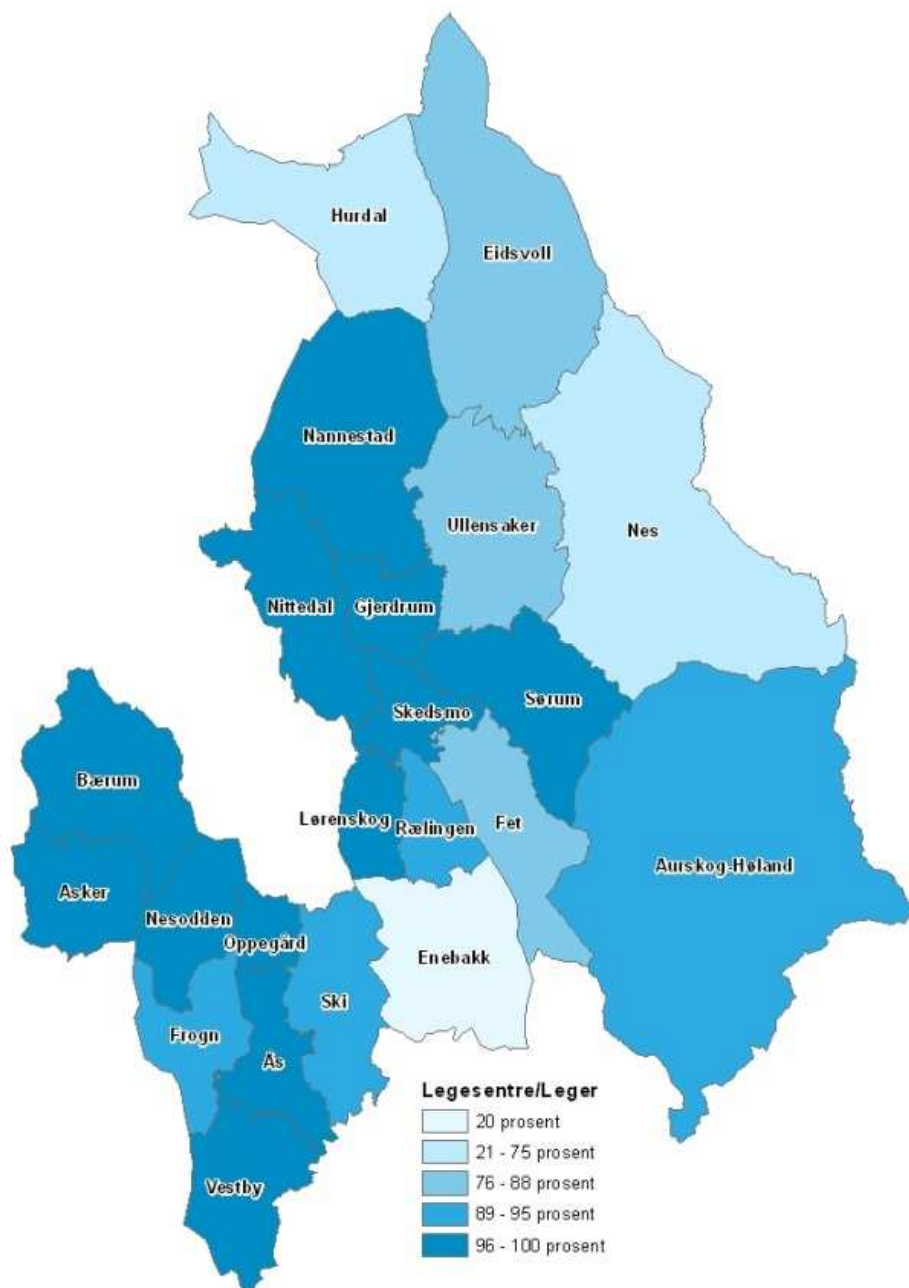
Kart 7 og tabell 6 viser at Skedsmo er den eneste kommunen i Akershus hvor mer enn halvparten av innbyggerne bor innen gangavstand til nærmeste fastlege. I kommunene Enebakk, Fet og Hurdal bor mindre enn 10 prosent av innbyggerne i gangavstand fra nærmeste fastlege.

Utvider vi tilgjengelighetsområdet til 10 minutters kjøreavstand fra fastlegen/legekontoret blir bildet et ganske annet. I Akershus har befolkningen god fysisk tilgjengelighet til fastleger/legekontor i så godt som alle omegnskommunene til Oslo. I tolv av kommunene i Akershus bor mer enn 96 prosent av befolkningen mindre enn 10 minutters kjøreavstand fra nærmeste fastlege. Kart 8 viser at befolkningen i Enebakk, Nes og Hurdal har lavest tilgjengelighet til nærmeste fastlege. I Akershus som helhet bor 95 prosent av befolkningen innen 10 minutters kjøreavstand fra nærmeste fastlege/legekontor.

Kart 7: Andelen av befolkningen som bor innen gangavstand til nærmeste fastlege/legekontor (oktober 2013)

Kart 8: Andelen av befolkningen som bor innen 10 minutters kjøreavstand til nærmeste fastlege/legekontor (oktober 2013)

Apotek

Apotekene har enerett til å selge og levere reseptpliktige legemidler til publikum. I tillegg kan enkelte reseptfrie legemidler selges utenom apotekene, det vil si i dagligvarebutikker, kiosker og bensinstasjoner.

Apotekdekningen i Norge har blitt vesentlig bedret de siste tretti årene. I 1980 var det omlag 16 000 innbyggere per apotek, mens tilsvarende tall år 2010 var på omlag 8 000 innbyggere per apotek. 1. januar 2013 var apotekdekningen kommet ned i 6 750 innbyggere per apotek i Norge. Apotekdekningen har blitt bedre både i distriktene og i sentrale strøk. Det er ingen begrensninger på postforsendelse av reseptfrie legemiddel fra apotek. For reseptpliktige legemidler er det imidlertid bare anledning til å sende legemidler til mottakere i det 'naturlige geografiske kundeområdet til apoteket'.

I innledningskapitlet ble det vist at det har vært en sterk vekst i antallet apotek i Norge på 2000-tallet. Fra 2001 har det vært mulig å etablere apotek med eiere uten utdanning som farmasøyt, samt en friere etablering av apotek. Resultatet av disse endringene har vært at det etter hvert har vokst fram tre større apotekkjeder i Norge, samt en del frittstående aktører.

Fra 1. januar 2010 ble det tillatt å selge reseptfrie legemidler på nett. De tre apotekkjedene har etablert egne nettapotek, i tillegg til at flere frittstående apotek også har startet butikker på nett.

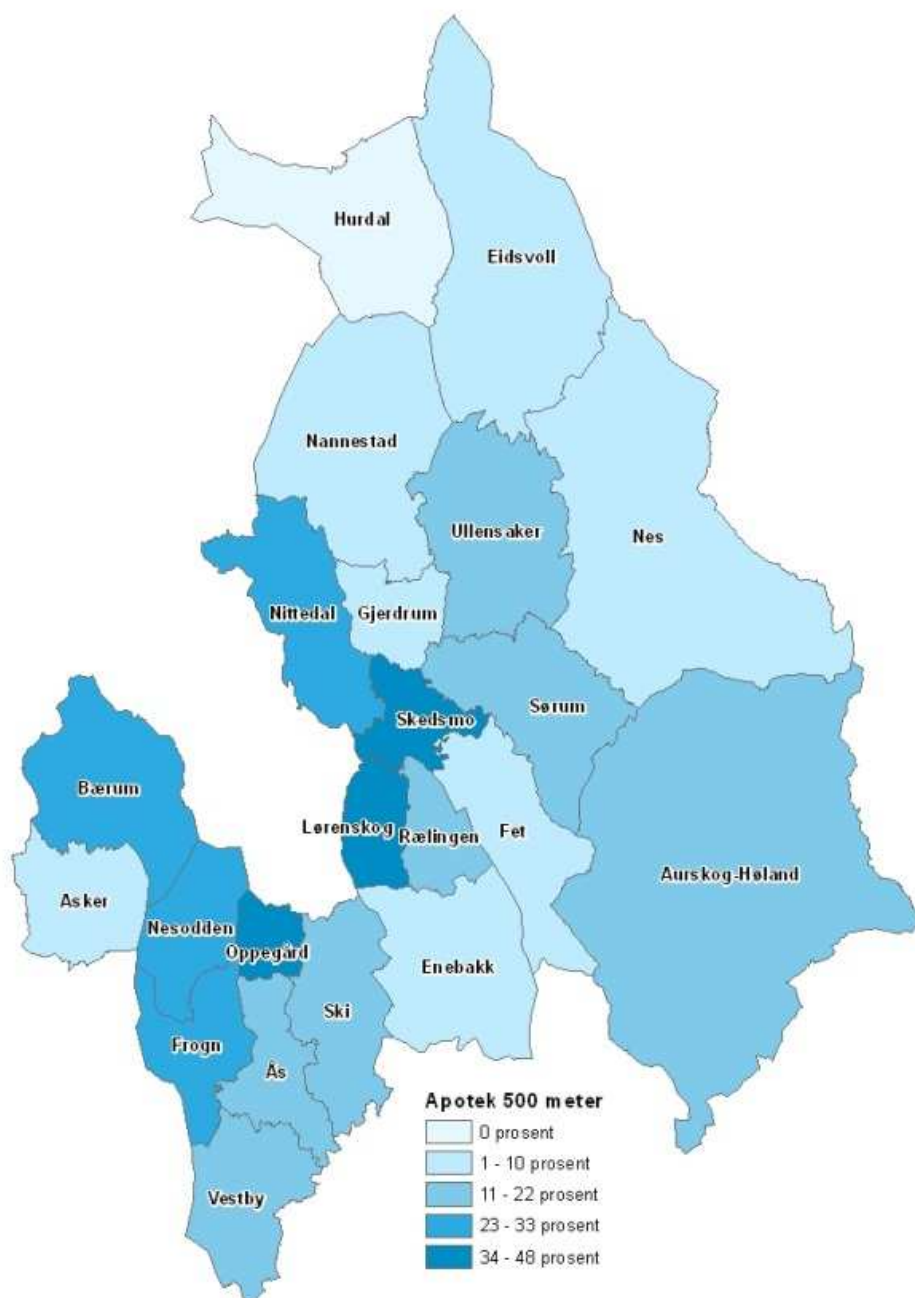
Om lag halvparten av dagens apotek er etablert etter år 2000. 1. januar 2013 var det 6 950 innbyggere per apotek i Akershus. Siden år 2000 har antallet innbyggere per apotek blitt redusert med 54 prosent i Akershus – år 2000 var det 15 000 innbyggere per apotek i Akershus.

I tillegg til apotekene er det også 24 medisinsalg i Akershus. Medisinsalgene er utleveringssteder for medisiner som er underlagt et lokalt apotek. De fleste medisinsalgene er i dagligvarebutikker.

Kart 9 og 10 viser at tilgjengeligheten til nærmeste apotek via gange og sykkel er lavest i Enebakk, Nes og Hurdal – de samme kommunene hvor befolkningen også har relativt lav geografisk tilgjengelighet til fastleger/legesentre. Også befolkningen i Asker har en relativt lav tilgjengelighet til apotek, tatt i betraktning antallet innbyggere i kommunen.

I Akershus totalt bor 25 prosent av befolkningen i gangavstand til nærmeste apotek. I Akershus har liberaliseringen av apotekmarkedet særlig vist seg i sentrale Romerike samt i Oppegård. Andelen av befolkningen som bor i gangavstand til nærmeste apotek er høyest i Lørenskog (48 prosent), Skedsmo (44 prosent) og Oppegård (37 prosent). Andelen er lavest i Hurdal, hvor ingen innbyggere bor i gangavstand til nærmeste apotek.

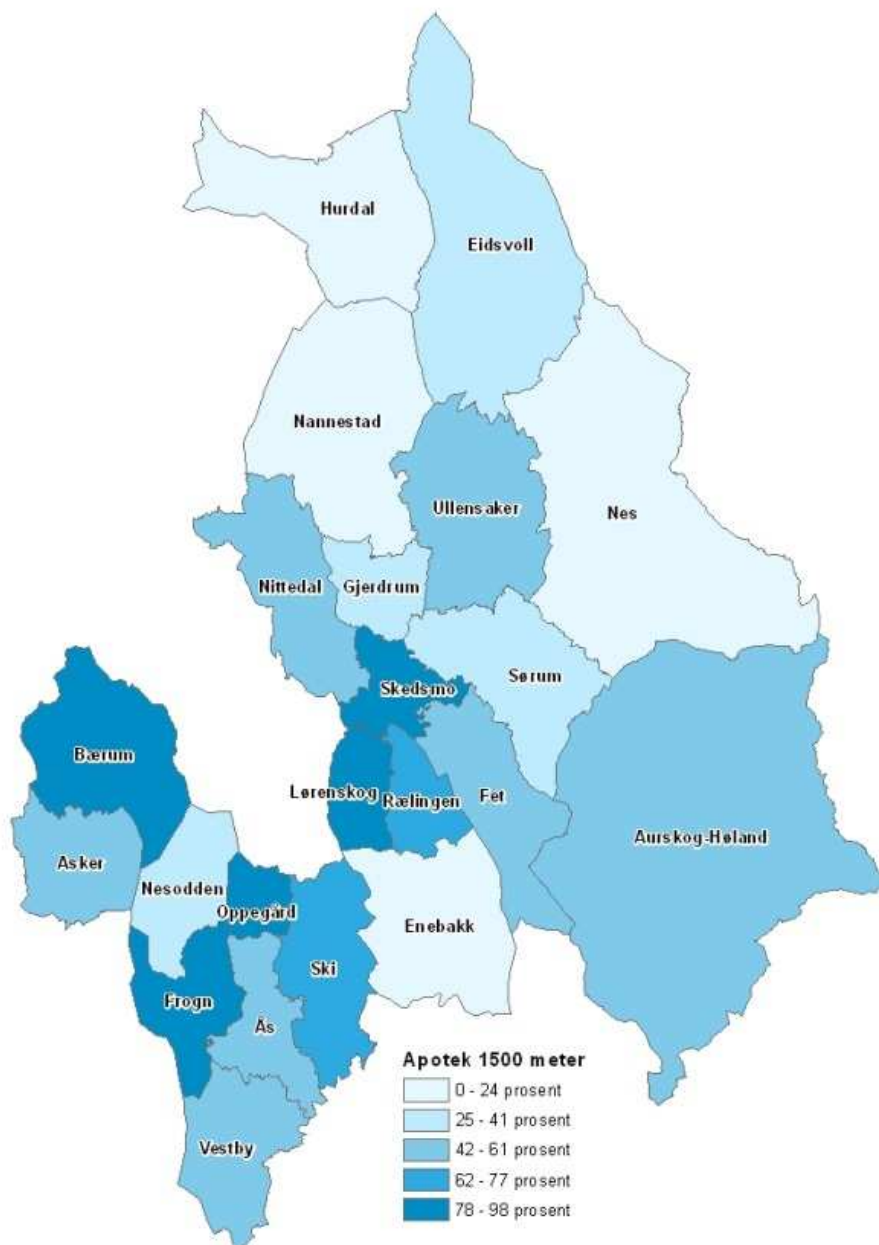
Kart 9: Andelen av befolkningen som bor innen gangavstand til nærmeste apotek (oktober 2013)

Kilde: Statens legemiddelverk

I Akershus bor 65 prosent av befolkningen innenfor sykkelavstand til nærmeste apotek. Andelen er høyest i Nedre Romerike (73 prosent), og lavest i Øvre Romerike (37 prosent). I Oppegård, Lørenskog og Skedsmo bor mer enn 90 prosent av befolkningen innenfor sykkelavstand til nærmeste apotek.

Kart 10: Andelen av befolkningen som bor innen sykkelavstand til nærmeste apotek (oktober 2013)

Kilde: Statens legemiddelverk

Posttjenester

Å ha tilgang til en god infrastruktur for forsendelse av brev- og pakker er viktig for å kunne drive næringsvirksomhet i alle deler av landet. Gode posttjenester er av særlig stor betydning for bedrifter som retter seg mot nasjonale og internasjonale markeder. Pakkeforsendelse som skyldes netthandel har blitt en stadig viktigere inntektskilde for Posten AS etter hvert som brevvolumet stadig reduseres.

Den nåværende infrastrukturen for posttjenester til privat- og bedriftskunder ble etablert på midten av 2000-tallet. De tradisjonelle postkontorene erstattes i stor grad av Post i Butikk (PiB). Posten AS startet omleggingen fra postkontor til PiB tidlig på 2000-tallet. Med dette har kundene fått anledning til å utføre alle grunnleggende post- og banktjenester på tredjepartsteder som dagligvarebutikker, kiosker og bensinstasjoner. Innen utgangen av 2014 vil dette ha ført til en stor omlegging i antallet tjenestepunkter. Omleggingen skyldes først og fremst en sterkt fallende etterspørsel etter tradisjonelle posttjenester, samt økende konkurranse fra nye aktører innen post og logistikk.

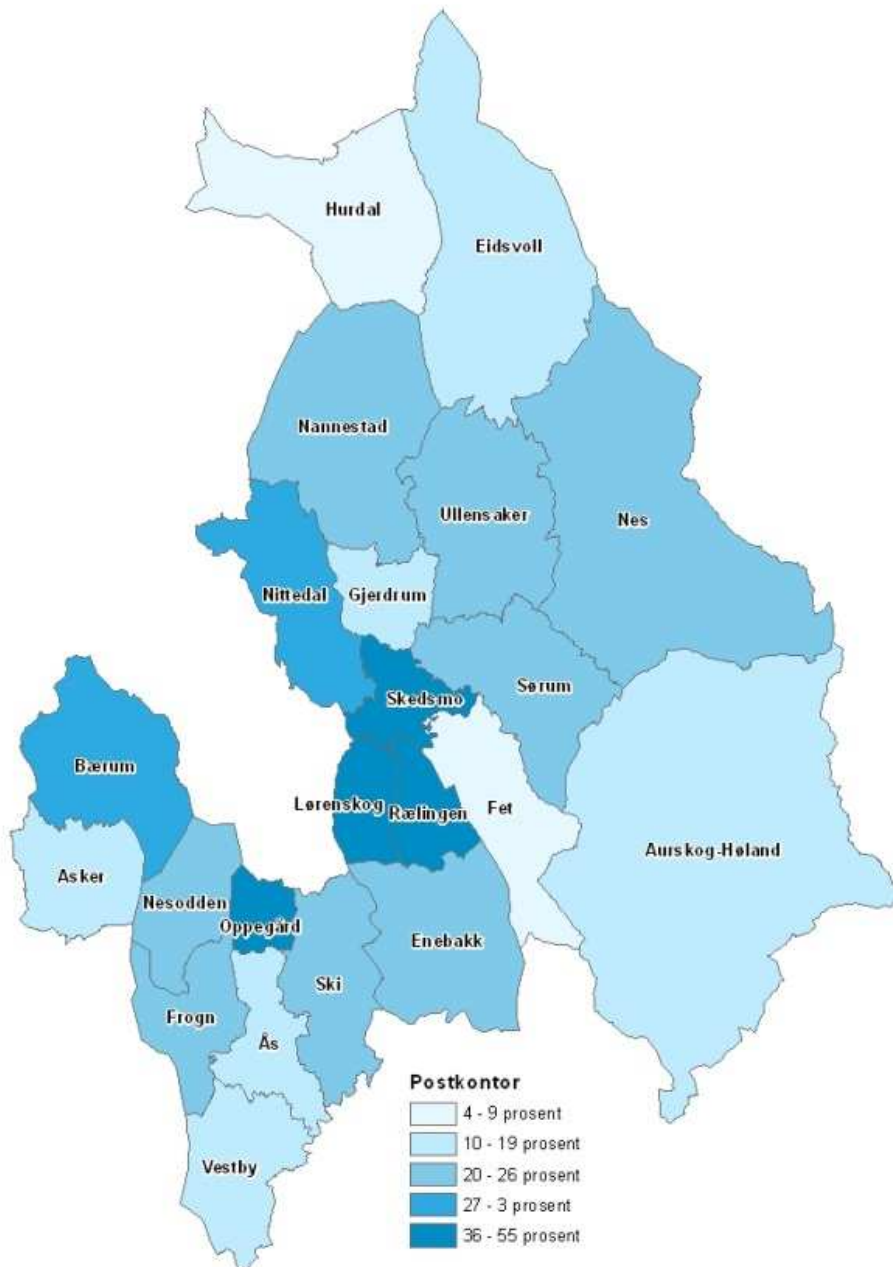
År 2000 var det mer enn dobbelt så mange postkontor (875) som antall ekspedisjonssteder Post i Butikk (378) i Norge. I 2011 var det nesten sju ganger så mange tjenestepunkter som PiB som det var postkontor. Etter 2014 sikter Posten AS å ha til sammen cirka 1 450 ekspedisjonssteder på landsbasis, fordelt på 30 postkontor og 1 415 PiB.

I Akershus er det et postkontor/PiB per 6 300 innbyggere.

I Akershus bor 30 prosent av befolkningen i gangavstand til nærmeste postkontor/Post i Butikk. Kart 11 viser at det er på Nedre Romerike den største andelen av innbyggerne bor innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/ Post i Butikk, mens andelen er lavest på Øvre Romerike. Oppegård og Skedsmo er de eneste kommunene i Akershus hvor mer enn halvparten av innbyggerne bor innen gangavstand til nærmeste postkontor/Post i Butikk.

I Akershus er det 77 prosent av befolkningen som bor innen sykkelavstand til nærmeste postkontor/Post i Butikk. Andelen er høyest i Oppegård (99 prosent) og lavest i Hurdal (31 prosent). Data om andelen innbyggere som bor innen gang- og sykkelavstand til nærmeste postkontor/Post i Butikk for alle kommuner i Akershus gis i tabell 6, til slutt i atlasen.

Kart 11: Andelen av befolkningen som bor innen gangavstand fra nærmeste postkontor/Post i Butikk (oktober 2013)

Banktjenester

Tilgjengeligheten til banktjenester har økt de siste årene, både i form av flere fysiske ekspedisjonspunkter og ved lettere tilgang til elektroniske tjenester. Bankene avvikler mer og mer av kontanthåndteringen i bankkontorene og baserer seg på minibanker, butikkterminaler og Bank i Butikk i stedet. DNB er banken som i dag har det mest omfattende tilbudet av Bank i Butikk.

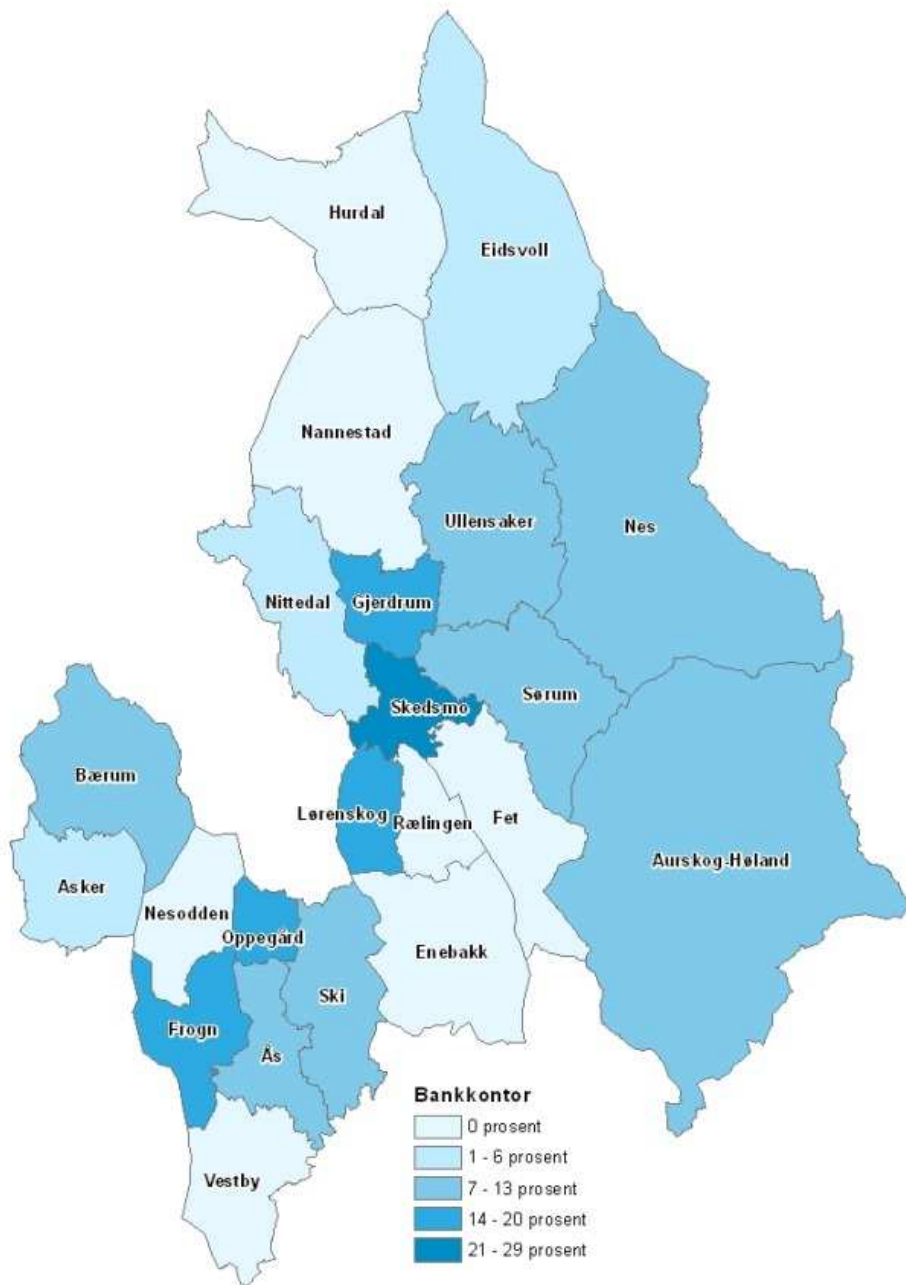
Ved utgangen av 2012 var det 1 127 ekspedisjonssteder (betjente bankfilialer) for banktjenester i Norge. Dette inkluderer både sparebanker og forretningsbanker. Den enkleste banktjenesten – betalingsformidlingen - blir først og fremst avhjulpet av den store spredningen av alternative servicepunkter, så som minibanker og kortterminaler. Ved utgangen av 2012 var det 2 157 minibanker i Norge, og mer enn 135 400 betalingsterminaler for kortbetaling i bruk i ulike forretninger og tjenestesteder. Antallet personavtaler om nettbank var oppe i nesten 5,6 millioner.

Det er 9 300 innbyggere per betjente bankkontor i Akershus.

Kart 12 viser at 10 prosent av befolkningen bor innen gangavstand til et betjent bankkontor i Akershus. Det er sju kommuner i Akershus hvor ingen innbyggere bor innen gangavstand til et betjent bankkontor: Vestby, Nesodden, Enebakk, Fet, Rælingen, Nannestad og Hurdal. Skedsmo er den eneste kommunen hvor mer enn en fjerdedel av innbyggerne bor innen gangavstand til et betjent bankkontor.

Et tilsvarende mønster gjelder for hvor stor del av befolkningen som bor innen sykkelavstand til betjente banktjenester. 36 prosent av befolkningen i Akershus bor innen sykkelavstand til nærmeste betjente bankkontor. Andelen er høyest i Lørenskog (77 prosent) og lavest i Vestby, Nesodden, Fet, Enebakk, Nannestad og Hurdal (ingen). Data om andelen innbyggere som bor innen gang- og sykkelavstand til nærmeste betjente bankkontor for alle kommuner i Akershus gis i tabell 6, til slutt i atlasen.

Kart 12: Andelen av befolkningen som bor innen gangavstand til nærmeste bankfilial (oktober 2013)

Polititjenester

Geografisk avstand spiller en rolle for befolkningens tilgang på politiressurser, både i tid og rom. En studie⁴ av hvor fort politiet i Norge kommer til unnsetning når befolkningen har behov, har nylig vist at det er sammenheng mellom areal av landområder og areal av tettsted og politiets responstid. Det er også av betydning for responstiden hvor stor andel av befolkningen i det enkelte politidistrikt som bor konsentrert – i byer og tettsteder. Befolkningens tilgjengelighet til politiet, og politiets responstid, må følgelig kunne måles både i forhold til topografi og befolkningstetthet.

Akershus er delt i tre politidistrikt (Asker/Bærum, Romerike og Follo). Follo politidistrikt omfatter også seks kommuner i Østfold. Det er bare politistasjonene i Sandvika, Lillestrøm og Ski som har døgnkontinuerlig åpningstid. Asker politistasjon og lensmannskontorene på Romerike har åpningstid på dagtid mandag-fredag. Politianalysen (NOU 2013:9) viser at 31 prosent av politiets oppdrag i løpet av en uke finner sted på dagtid mandag-fredag, og at 26 prosent av de viktigste oppdragene fant sted på dagtid mandag-fredag. Denne fordelingen var basert på en studie i Vestoppland politidistrikt desember 2012.

Tilgjengelighetskartet presenterer området som dekkes med henholdsvis 5 minutter, 10 minutter og 15 minutters kjøretid fra nærmeste tjenestested (politistasjon eller lensmannskontor) i Akershus. I kart 13 er det de faktiske hastighetsbegrensningene på veinettet som ligger til grunn for arealangivelsene, og ikke de standardiserte avstandene i luftlinje som er brukt i tidligere delkapitler. Som det framgår av kart 13 er det svært få deler av Vestby, Nesodden, Enebakk, Gjerdrum og Hurdal kommune som ligger innenfor et kvarters kjøretid til nærmeste politistasjon/lensmannskontor. Generelt dekkes de tettest befolkede områdene i kommunene godt av politiets faste tjenestepunkter – politistasjonene/ lensmannskontorene.

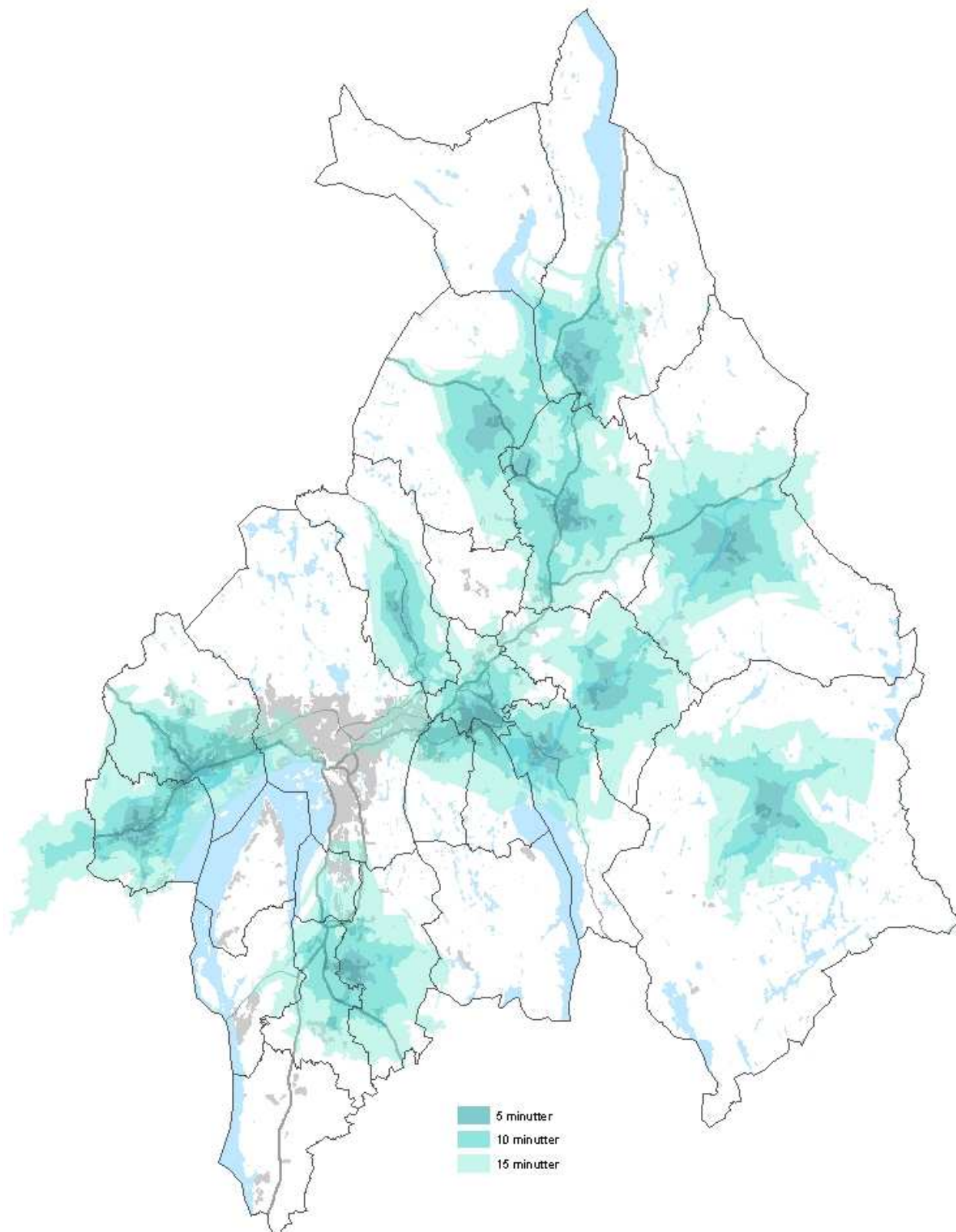
En tilgjengelighetsanalyse for polititjenester basert på faste tjenestepunkter kan være misvisende. Politi i operativ tjeneste kan være i kontinuerlig bevegelse. Kartet gir ikke en framstilling av det faktiske bevegelsesmønsteret til politi i operativ tjeneste. Det angir heller ikke områder som kan dekkes innenfor 15 minutters kjøretid fra politistasjoner lokalisert i Oslo.

---

⁴ Njål Ladstein, Politiets responstid. Masteroppgave i samfunnssikkerhet, universitetet i Stavanger (våren 2013).

Kart 13: Områdene innenfor 5, 10 og 15 minutters kjøretid fra nærmeste politistasjon/lensmannskontor i Akershus

Befolkningens tilgjengelighet til viktige tjenester i de ulike delregionene

I Akershus er det en klar sammenheng mellom andel tettstedsbefolkning i kommunene, og andelen av befolkningen som bor innenfor gangavstand til nærmeste handels- eller tjenestepunkt for en rekke ulike husholdningstjenester. Avhengig av ulike tjenestetyper, forklarer andelen av befolkningen som bor i tettsteder mellom 70 prosent og 80 prosent av variasjonen mellom kommunene. Dette er en indikasjon på at by- og tettstedsutvikling i seg selv kan bidra til å øke befolkningens tilgjengelighet til ulike vare- og tjenestepunkter.

I tabell 3 er tjenestepunktene rangert etter hvor stor del av befolkningen i Akershus som bor innenfor gangavstand til sju ulike tjenestetyper/arealtyper. Den største andelen av befolkningen bor innenfor gangavstand til dagligvarebutikk og nærmeste rekreasjonsareal, mens den laveste andelen av befolkningen bor innenfor gangavstand til nærmeste apotek eller bankkontor.

Tabell 3: Andel av befolkningen som bor innen gangavstand til nærmeste ...

	Asker/ Bærum	Follo	Nedre Romerike	Øvre Romerike	AKERSHUS
Dagligvarebutikk	62 %	50 %	57 %	27 %	52 %
Rekreasjonsareal*	47 %	56 %	42 %	55 %	49 %
Nærturterreng	32 %	62 %	37 %	54 %	44 %
Legekontor	41 %	34 %	38 %	17 %	35 %
Postkontor/PiB	30 %	28 %	39 %	19 %	30 %
Apotek	25 %	24 %	32 %	12 %	25 %
Bankkontor	7 %	9 %	15 %	9 %	10 %

I Asker/Bærum bor 62 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste dagligvarebutikk, 25 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste apotek, 41 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste legekontor, 30 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/PiB, og sju prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste bankkontor. 47 prosent av tettstedsbefolkningen bor innenfor gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal og 32 prosent av tettstedsbefolkningen innenfor gangavstand til nærmeste nærturterreng.

I Follo bor 50 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste dagligvarebutikk, 24 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste apotek, 34 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste legekontor, 28 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/PiB, og ni prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste bankkontor. 56 prosent av tettstedsbefolkningen bor innenfor gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal og 62 prosent av tettstedsbefolkningen innenfor gangavstand til nærmeste nærturterreng.

På Nedre Romerike bor 57 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste dagligvarebutikk, 32 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste apotek, 38 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste legekontor, 39 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/PiB, og 15 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste bankkontor. 42 prosent av tettstedsbefolkningen bor innenfor gangavstand til

nærmeste rekreasjonsareal og 37 prosent av tettstedsbefolkningen innenfor gangavstand til nærmeste nærturterreng.

På Øvre Romerike bor 27 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste dagligvarebutikk, 12 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste apotek, 17 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste legekontor, 19 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/PiB, og ni prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste bankkontor. 55 prosent av tettstedsbefolkningen bor innenfor gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal og 54 prosent av tettstedsbefolkningen innenfor gangavstand til nærmeste nærturterreng.

I Akershus bor 52 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste dagligvarebutikk, 25 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste apotek, 35 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste legekontor, 30 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste postkontor/PiB, og 10 prosent av befolkningen innenfor gangavstand til nærmeste bankkontor. 49 prosent av tettstedsbefolkningen i Akershus bor innenfor gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal og 34 prosent av tettstedsbefolkningen innenfor gangavstand til nærmeste nærturterreng.

Kapittel 6. Tettstedsbefolkningens tilgjengelighet til anlegg/områder for fysisk aktivitet og friluftsliv

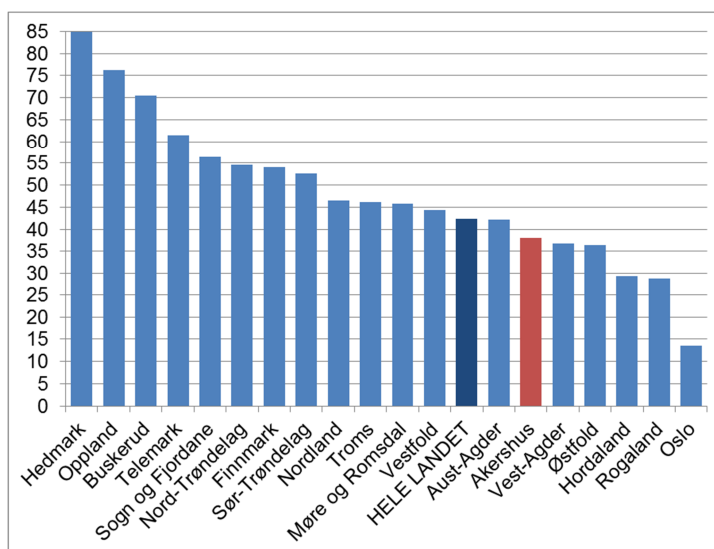
I et folkehelseperspektiv er enkel og sikker tilgang til anlegg/områder for fysisk aktivitet og friluftsliv et viktig lokalt gode, særlig for barn og unge.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har siden 2011 publisert statistikk over grøntområdene i tettstedene. Dette gjør det mulig å identifisere og avgrense mer nøyaktig de grønne arealene som inngår i statistikken på tilgang til rekreasjonsareal og nærturterreng. Med *nærturterreng* defineres store naturområder (større enn 200 dekar) i tettsteder, eller som grenser til tettsteder. Parker og de fleste idrettsanlegg blir også inkludert. Med *rekreasjonsareal* menes naturområder av en viss størrelse (minst fem dekar) i tettsteder eller som grenser til tettsteder. Parker og de fleste idrettsanlegg blir også her inkludert.

Statistisk sentralbyrå har også satt kriterier for hva som regnes som trygg tilgang til et område. For at de bosatte i et tettsted kan nå et nærturterreng eller rekreasjonsareal på en trygg måte må de kunne ferdes langs stier, gang- og sykkelveger eller bilveger med lite trafikk og lav fartsgrense. Det er også satt krav om hvor langt de bosatte i tettstedene er nødt til å gå for å ha tilgang til disse arealtypene, kravet er 200 meter for rekreasjonsareal og 500 meter for nærturterreng.

I en sammenligning av hvor store slike grøntområder som er til disposisjon per innbygger i samlet bebyggd område i de ulike fylkene, ser vi at Akershus kommer ut under landsgjennomsnittet. Figur 2 viser at hver innbygger i Akershus samlet hadde 38 kvadratmeter grøntområde i bebyggd område til disposisjon i 2013.

Figur 2: Grønne områder, idretts- og sportsområder per innbygger 2013 (m²)

Oslo og Akershus er de eneste fylkene i Norge hvor mer enn fem prosent av det bebygde området i fylket er satt av til grøntområder. På grunn av den store folketettheten i Oslo tettsted blir dette allikevel til relativt få m² grøntareal per innbygger, både i Oslo og i Akershus.

Hva som utgjør et godt bymiljø er hele tiden gjenstand for diskusjon. Et ideal kan være den tette, urbane byen som tilbyr gode åpne byrom med plass til mange aktiviteter og et funksjonelt fysisk miljø. Kartlegging av bymiljøet i de 13 største kommunene i Norge, også kalt «framtidens byer», viser at tilbud som øker befolkningens trivsel og helse er svært variabelt i de ulike kommunene. Tilgangen til bolignære rekreasjonsareal og nærturterreng er to miljøindikatorer for befolkningen i byer og tettsteder.

Rekreasjonsareal

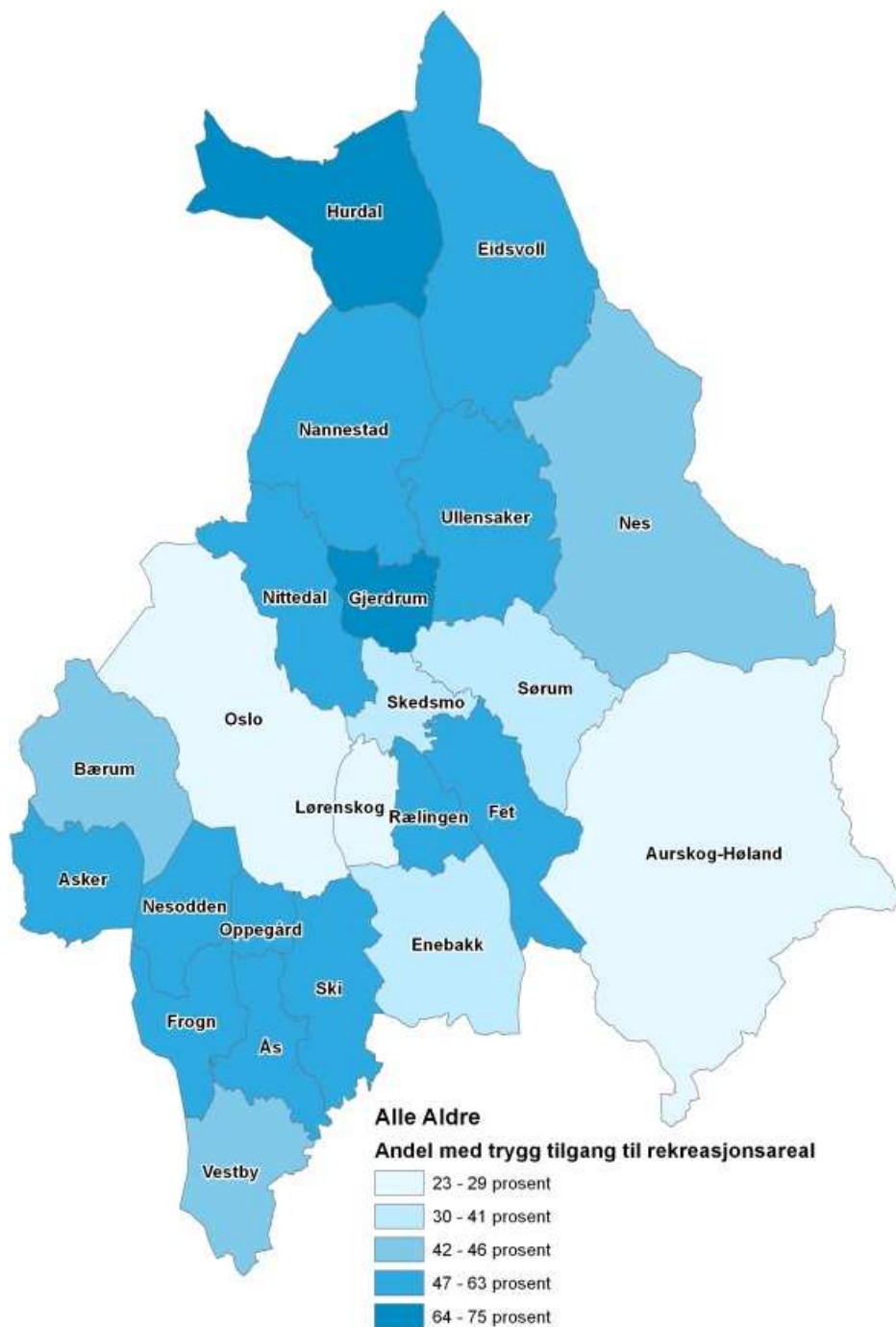
Utbygging utgjør ofte en trussel mot grønne områder eller andre åpne arealer som er potensielle rekreasjonsområder for innbyggerne. Grønne områder er viktige for befolkningens velvære og utvikling. Folkehelseinstituttets kunnskapsoversikt over miljø og barn fra 2009 viser at barn med tilgang til naturomgivelser som innbyr til variert aktivitet har bedre motorisk utvikling enn barn som bor i mer tilrettelagt og funksjonsbestemt miljø. Bruken av grøntområder reduseres ved økende avstand fra bolig. Spesielt barns aksjonsradius er begrenset. I tabell 4 vises hvor stor del av befolkningen (av hele befolkningen, samt av de som er under 20 år) som har trygg gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal.

Tabell 4: andel av tettstedsbefolkningen (2011) innen trygg gangavstand til ...

Nærmeste rekreasjonsareal	Hele tettstedsbefolkningen (%)	Tettstedsbefolkningen under 20 år (%)
Vestby	46	47
Ski	53	54
Ås	60	62
Frogn	56	61
Nesodden	60	59
Oppegård	63	64
Bærum	43	44
Asker	56	57
Aurskog-Høland	24	26
Sørum	36	39
Fet	54	60
Rælingen	58	56
Enebakk	40	39
Lørenskog	29	28
Skedsmo	41	46
Nittedal	58	59
Gjerdrum	73	76
Ullensaker	54	56
Nes	44	45
Eidsvoll	55	58
Nannestad	60	60
Hurdal	75	81
AKERSHUS	49	50

Tilgangen til bolignære rekreasjonsareal blir bare vurdert for den delen av befolkningen som bor i tettsteder. I Akershus bor 89,6 prosent av innbyggerne i tettbygde strøk (2012). Byene og tettstedene utgjør samtidig bare 6,1 prosent av landarealet i Akershus. Kart 14 viser at andelen av tettstedsbefolkningen som bor innen trygg gangavstand til nærmeste rekreasjonsareal varierer stort mellom kommunene.

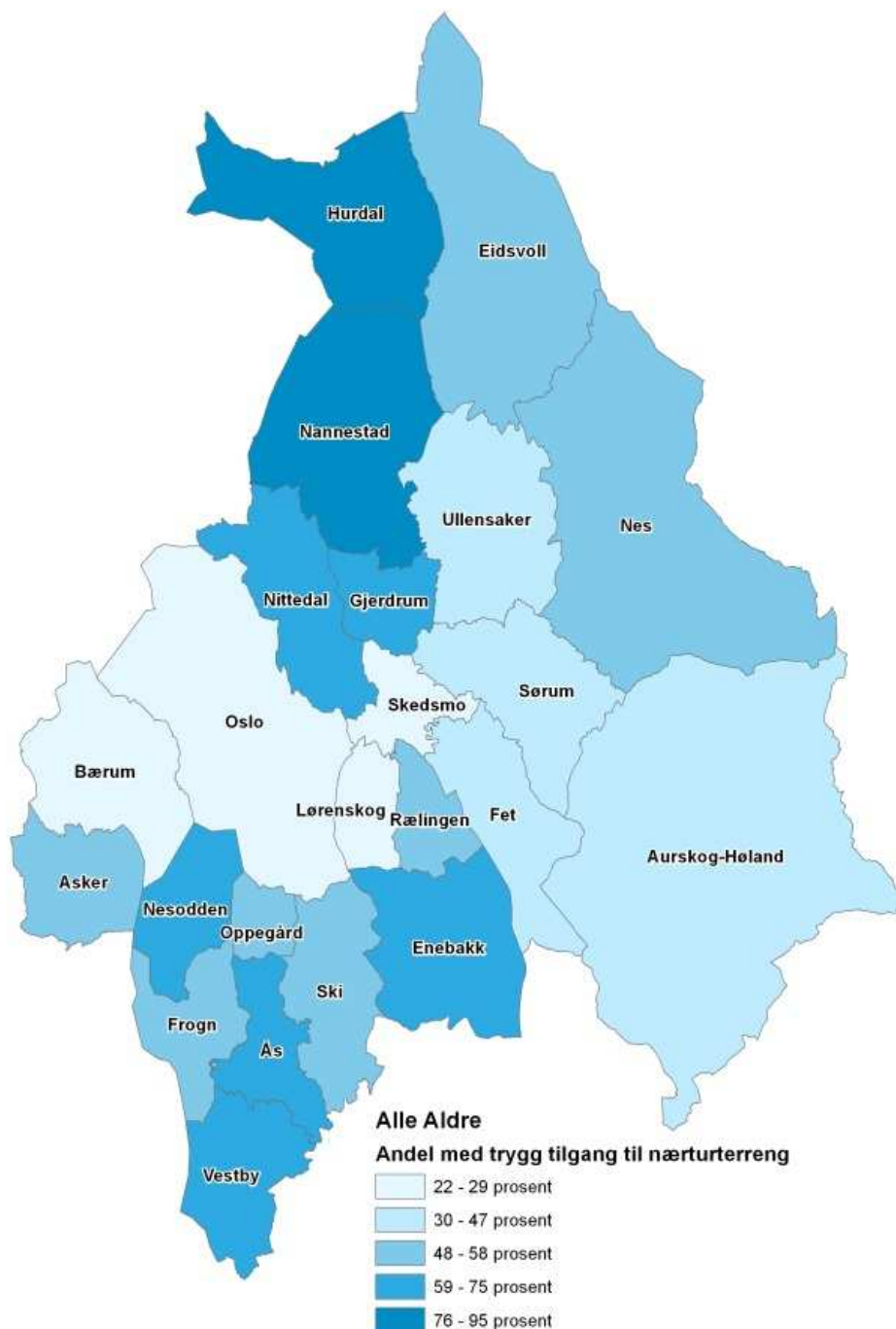
Kart 14: Andelen av tettstedsbefolkningen som bor innen gangavstand fra nærmeste rekreasjonsareal.

Nærturterreng

I Norge har vi i stor grad turområder nært opp til byer og tettsteder, og god tilgang til friluftsområder, parker og lekeområder. Nærturterreng gir mulighet til å gå turer, sykle, ri på hest og bade i naturen. Tilgang til nærturterreng gir mulighet for fysisk og psykisk rekreasjon, og er et viktig kriterium for et miljøvennlig tettsted (SSB *Samfunnsspeilet 1/2013*). Kart 15 viser at andelen av tettstedsbefolkningen som bor innen trygg gangavstand til nærturterreng også varierer stort mellom kommunene i Akershus.

Kart 15: Andelen av tettstedsbefolkningen som bor innen trygg gangavstand fra nærturterreng.

Tabell 5 viser hvor stor del av tettstedsbefolkningen (av hele befolkningen, samt av de som er under 20 år) som har trygg gangavstand til nærmeste nærturterreng i de ulike kommunene i Akershus.

Tabell 5: Andel av tettstedsbefolkningen (2011) innenfor trygg gangavstand til ...

Nærmeste nærturterreng	Hele tettstedsbefolkningen (%)	Tettstedsbefolkningen under 20 år (%)
Vestby	67	72
Ski	58	61
Ås	71	75
Frogn	52	54
Nesodden	64	64
Oppegård	57	59
Bærum	24	27
Asker	49	51
Aurskog-Høland	38	39
Sørums	47	52
Fet	47	51
Rælingen	50	51
Enebakk	75	76
Lørenskog	26	29
Skedsmo	22	25
Nittedal	72	73
Gjerdrum	68	75
Ullensaker	40	44
Nes	54	62
Eidsvoll	56	60
Nannestad	88	92
Hurdal	95	99
AKERSHUS	44	47

Oppsamlingstabell 6: Andelen av befolkningen som bor innen ... til nærmeste ...

	Gangavstand						Sykkelaystand				10 min kjøretid		
	Daglig- vare	Apotek	Lege- kontor	Post	Bank	Rekreasjons- areal	Nærtur- terreng	Daglig- vare	Apotek	Post	Bank	Lege- kontor	Lege- vakt
Vestby	22 %	22 %	32 %	15 %	0 %	46 %	67 %	64 %	50 %	45 %	0 %	100 %	2 %
Ski	66 %	22 %	33 %	23 %	12 %	53 %	58 %	86 %	77 %	81 %	40 %	95 %	89 %
Ås	27 %	17 %	42 %	16 %	10 %	60 %	71 %	75 %	61 %	58 %	47 %	100 %	42 %
Frogn	50 %	26 %	40 %	26 %	15 %	56 %	52 %	82 %	87 %	78 %	61 %	95 %	0 %
Nesodden	53 %	25 %	35 %	25 %	0 %	60 %	64 %	86 %	40 %	50 %	0 %	98 %	0 %
Oppgård	74 %	37 %	41 %	55 %	18 %	63 %	57 %	96 %	95 %	99 %	62 %	100 %	0 %
Bærum	64 %	33 %	47 %	35 %	9 %	43 %	24 %	99 %	84 %	93 %	39 %	100 %	71 %
Asker	58 %	10 %	30 %	19 %	5 %	56 %	49 %	97 %	47 %	86 %	27 %	100 %	29 %
Aurskog-Høland	23 %	19 %	23 %	16 %	13 %	24 %	38 %	60 %	47 %	50 %	39 %	91 %	28 %
Sørum	38 %	15 %	19 %	26 %	12 %	36 %	47 %	71 %	35 %	51 %	34 %	98 %	54 %
Fet	33 %	8 %	8 %	9 %	0 %	54 %	47 %	77 %	50 %	57 %	0 %	84 %	14 %
Rælingen	79 %	19 %	33 %	46 %	0 %	58 %	50 %	81 %	73 %	87 %	36 %	91 %	98 %
Enebakk	25 %	7 %	4 %	21 %	0 %	40 %	75 %	68 %	24 %	58 %	0 %	20 %	0 %
Lørenskog	68 %	48 %	46 %	46 %	15 %	29 %	26 %	99 %	98 %	93 %	77 %	100 %	69 %
Skedsmo	66 %	44 %	52 %	52 %	29 %	41 %	22 %	93 %	90 %	94 %	53 %	100 %	94 %
Nittedal	54 %	24 %	36 %	32 %	6 %	58 %	72 %	90 %	55 %	74 %	18 %	98 %	69 %
Gjerdrum	19 %	5 %	13 %	19 %	20 %	73 %	68 %	37 %	36 %	37 %	37 %	98 %	2 %
Ullensaker	44 %	19 %	23 %	22 %	12 %	54 %	40 %	86 %	54 %	68 %	31 %	88 %	64 %
Nes	6 %	8 %	15 %	21 %	9 %	44 %	54 %	12 %	21 %	49 %	28 %	75 %	39 %
Eidsvoll	27 %	10 %	13 %	14 %	6 %	55 %	56 %	72 %	41 %	59 %	29 %	87 %	38 %
Nannestad	23 %	8 %	21 %	21 %	0 %	60 %	88 %	61 %	23 %	60 %	0 %	99 %	0 %
Hurdal	14 %	0 %	5 %	4 %	0 %	75 %	95 %	40 %	0 %	31 %	0 %	70 %	0 %
AKERSHUS	52 %	25 %	35 %	30 %	10 %	49 %	44 %	85 %	65 %	77 %	36 %	95 %	51 %

Kilde: Akershus fylkeskommune. Data per juni 2013 (2011 for rekreasjonsareal, nærturterreng)

Akershus fylkeskommune
Postboks 1200 Sentrum, 0107 Oslo
Schweigaards gate 4, 0185 Oslo
Sentralbord: 22 05 50 00
postmottak@akershus-fk.no
www.akershus.no

ledende og *levende*